

આમુખ

કુદરત આપણા જીવન માટે ખુદશી કિનાય જેવી છે. હસના ગુલાબમાં બાળકની કામળતા અને પ્રસન્નતાનો મલકાટ નીલાળવા માટે વિશેષ પ્રયત્નની જરૂર નથી. કાંકળનાં દીપમાં હાઈ અને વિપાદ બન્નેની વ્યંજના સાકાર નીલાળવી અશક્ય નથી જ. કુદરતની નજીક જતા કુદરત આપણને ધણું ધણું શીખવે છે. સદાનુભૂતિ અને સાદેદપતા કુદરતની નજીક જતા સદજ બને છે.

પણ કુદરતમાં કેવળ કુલ જ નથી હોતા. ત્યાં કાંટાં, કાંખરાં પણ હોય છે અને પશુ પક્ષી પણ છે. અને દરેક તેમની મૌન વાણીમાં ધણું ધણું કહેતાં હોય છે. આપણે સમજીએ ને સમજ્યાની કાશીશ કરીએ તો દરેક પાસેથી ધણું ધણું મેળવી શકીએ.

કુલ ગય્ય કુલ તથ્ય માંની ફેટલીક રૂપક કથાઓ દ્વારા કુદરતને સમજ્યાનો, તેની નજદિક જ્યાનો મેં પ્રયત્ન કર્યો છે. બીજી ફેટલીક કથાઓ પ્રિયવક્ત્રા પં. મુનિશ્રી, વિનયચંદ્રજી મહારાજના પ્રયત્નોમાંથી લીધી છે. તો ફેટલીક કથાઓ કુલ મોતી કુલ સીપ અને ધરતી કે કૂલ ચૌદ આજ્ઞાએ તારે' માંથી આભાર લીધી છે.

આ પુસ્તક 'અન્મનિ પ્રચારક સંઘ' દ્વારા મેં 'વાઈ' અગાડિ દિન્દીનાં જીવનું 'દનું', 'ગુજરાતી જનતાને પવન તેનો સાથ મળ્યો' વગેરે ને 'તેઓ' 'અન્મનિ પ્રચારક સંઘ'ના સચાલક શ્રી. મનન-હરદાસે પી. ફેટલીના આગ્રહ હેતુ, ધનુ બાઈઆની મહેનતના મહેનતુને આ ગુજરાતી સંસ્કરણ આજે ગુજરાતી જનતાના હાથમાં આવી રહ્યું છે.

અનુવંદ માટે અર્પિત અવાગના મુનિશ્રી, નવીનકાવિજ્ઞને તબક્કા આવી છે. તેમના અન્યાયના સમયના પવન આ કાગ માટે તેમને દિશ્યા અમલ આપે. ને માટે તેમનો આભાર અનનો જ રહે. આ પુસ્તકના અધિકાર માટે શ્રી અમનીયતબક્કા અમલ પાડેલા ને તેમના મુલ્ય સ્વરૂપે તેમને આ પુસ્તકના રહે પડે. તેમને ને તેમને, ત્યાં મુનિશ્રી, અર્પિતવાગક મદદરૂઠ તથા અન્ય મદદરૂઠ તેમને અર્પિત. અનુકરણ તેમ આપે ને દિશ્યા, હાઈ આજે આજે કુલ અન્ય, કાંટું ને કાંટું.

મુનિશ્રી મનોહરજી

“ પ્રકાશક તરફથી ”

પ્રિયવક્તા પતિન રત્ન પૂજ્ય વિનયવદ્ભ મહારાજ સાહેબના પ્રવચનો, “ જીવન આપના ” “ જીવન સૌરભ ” અને “ જીવન લક્ષ્ય ” એમ ત્રણ પુસ્તકો દ્વારા પ્રગટ થયા. આ પુસ્તકો સમાજમાં ધણાં આદર પામ્યા, લોકપ્રિય થયાં. એની પ્રતો ગ્રામ્ય ભાગમાં મેળવી લીધી અને વધુને વધારે માંગ આવવા લાગી જનનાની માંગણીને માન આપી બધાં પ્રવચનોને સાકારીયું “ જીવનનો દેખર ” એનામનું દળદાર પુસ્તક અમદાવાદના શ્રી. સૌરાષ્ટ્ર સ્થાનકવાસી જૈન સંઘે પ્રગટ કર્યું.

“ શાસ્ત્રી ” “ સાહિત્ય રત્ન શ્રી. મનોદરમુનિજી એ પ્રસિદ્ધ વક્તા પ. શા. સો.ભાગ્યમજી મહારાજના શિષ્ય હોવા છતાં પૂજ્ય વિનયવદ્ભ મહારાજની આયે સહોદરની માફક રહી, ધણી નાની ઉંમરમાં સાકાર જાન સંપાદન કર્યું. “ ઇતિહાસ-ભાગ્યવત્ સુત્ર ” નો જુદો જુદો ભાગમાં અનુવાદ કરી, એમણે સમાજમાં ઠોઠ અને ખોટા પ્રસંગ અને પ્રતિષ્ઠા મેળવી-પોતે સ્વનંત્ર અને તટસ્થ વિચારક છે. એમનો પ્રવચન લેખી ધણી સચોટ અને આકર્ષક છે.

“ કુલ સાય કુલ તપ ” નામનું નાનું પુસ્તક હિન્દીમાં, એમના તટસ્થ અને મુંદર નિચારોના અભિનવ તરિક્કે પ્રગટ થયું. વૃદ્ધ, યુવક અને બાળકો સૌને, એમની નાની વાતો બહુ ગમી. વાંચતાં સૌને બાળે કુદરત સાથે તાત્ત્વ મિલતી વાતો કરતા હોઈએ એવું જ લાગે. ગુજરાતીમાં આ પુસ્તક પ્રગટ થાય એવી માંગણીઓ થવા લાગી. અને આજે એ પુસ્તક ગુજરાતીમાં પ્રગટ કરી વાંચકોના કર કમળમાં મુક્તાં અમને ધણી લાઈ થાય છે.

આ ગુજરાતી પ્રકાશન માટે અ. સૌ. તારાજડેન કીર્તિલાલજી બાઈ ગવેરી તરફથી અમને આર્થિક સવકાર મળ્યો છે તેમનો આ તકે અમે આભાર માનીએ છીએ. જૈન જૈનેતર સૌ ઠોઠ, આવા જ્ઞાનદિન કૃત્યકામો સમ્રદરૂપ, મનોરંજન સાથે, અને વિદ્યતાથી ભરેલી, કુદરતનો પરિચય કરાવતી, ધાર્મિક ભાવથી સંકેસિત, આ નાની પુસ્તકોનો લાભ લીએ, જીવનમાં શાંતિ અને સૌરભ અનુભવે, પ્રલભ્ય કરે. એ જ અભ્યર્થના.

શ્રી સન્મતિ પ્રચારક સંઘ,
૧૭ બખ્તરગેઈટ,
કોટ, મુમુઈ-૧.
તારીખ ૧૪ દીગેખર ૧૯૬૪

મગનલાલ પી. દોશી.
સંચાલક:
શ્રી. સન્મતિ પ્રચાર સંઘ
મુમુઈ

ક્રમ	નામ	પૃષ્ઠ	ક્રમ	નામ	પૃષ્ઠ
૮૯	કોણસાગે સંતને પૂછ્યું	૭૮	૧૦૦	મે મિત્રો	૮૭
૯૦	પાણી મોડ્યું	૭૯	૧૦૧	કાંટા શા માટે વીંચે છે ?	૮૮
૯૧	કવો રંગ	૭૯	૧૦૨	તે ખજા બધાએનો છે	૮૮
૯૨	રણગની રીત	૮૦	૧૦૩	અરે ભાઈ અંદરનો છે	૮૯
૯૩	માળીઓ	૮૨	૧૦૪	રે વાદળ, ખરથર	
૯૪	એક જ માના દીકરા	૮૨		વરસાવીશ નદી	૯૦
૯૫	જાનની સમજાવું	૮૨	૧૦૫	સંસારના સાક્ષી	૯૧
૯૬	નાનાં પક્ષી	૮૩	૧૦૬	ત્રણ ઝૂડીઓ	૯૨
૯૭	આંધળાનું સરથક	૮૪	૧૦૭	નંદો	૯૪
૯૮	તારા મિત્રો	૮૬	૧૦૮	ખટારો અને ખાખરો	૯૫
૯૯	સામ બાંહે બાઈ સામ	૮૬	૧૦૯	ઝરણું દરણું	૯૬

એક સમયે વટોળિયો હવાને મળ્યો, અને કહ્યું. 'જો સાંભળ
બહેન તું કેવી મહાદાસ ચાલ્યો ચાલે છે! તું ક્યાંથી આવે છે, અને
ક્યાં જાય છે. એની કાંઈને ખબર પશુ પડતી નથી. આપણા
અસ્તિત્વની બીજને ખબર પશુ ન પડે એને કાંઈ શુભર કહેવાય?
મારું નામ સાંભળનાં જ મોટા મોટા વિદ્યાળ શ્રેષ્ઠો દેવચો મૂળમુખી
હાંધી હોં છે, વેવલાળાના પત્રો ફુંગવા લાગે છે. સમુદ્રના પાણી મારા
સ્વાગત માટે ઉઘાડે છે. ઉઘાડે છે. ઉઘાડે છે. મારી એક રૂંદે મોટા
મોટા શ્રેષ્ઠો જોવા કાંઈક હાથ માત્રમાં દેખવે ઉપર ઉમેલી પેન્સીલની
માફક ધરાયાથી ચર્ચે જાય છે.'

વટોળિયાની પાતો સાંત આવે સાંભળનાં સાંભળના હવા
હસવા લાગી અને પછી જરા ગંભીર ચર્ચે વચમાં જ બોલી પડી :
'હા બાઈ હા, તમારા રૂબાળ અને તમારા સ્વામનની વાત હું
જાણું છું. તમારા સમાચાર સાંભળનાં જ લોકો ધરના બારી
બારણાં બંધ કરી દે છે, ખાસીઓ મુસાફરી થોભાવી દે છે. આડવાન,
પશુ, પક્ષી, સૌ કાંઈ તમારી વિદાયની શરૂ થાય છે. આવો તમારો
રૂબાળ, ને આવું તમારું સ્વાગત! તમારો રૂબાળ તમને મુબારક.
જ્યારે મારે માટે તો લોકો તકચે છે. ગરંગીના દિવસોમાં તો ખાસ
વિશેષ. અને હું ચાલી જાઉં નહિ તેને મારે સંતન ચિંતા ક્યાં કરે
છે. બારી બારણાં ખોલી નાંખે છે. પશુ પક્ષી પશુ મારો કામળ સ્પર્શ
ચનાં ખુશ ખુશ ચર્ચે નાચી ઉઠે છે. હું મુખાદીઓ અને ધીમે પગલે

આયુ' તે તેમને ગમે છે. હું સદાય તેમની સાથે જ રહું તેમ ખરા દીક્ષથી ઇચ્છતા હોય છે. વનના વૃક્ષો તમારાથી ધુન્ને છે, તે મારી સાથે પ્રેમ કરે છે. ભાઈ, બને તો કોઈના કામમાં આવો પણ કેદના નાશ અથવા અહિતના નિમિત્ત તો ન જ થાઓ તમારો રક્ષા તમને મુખારક.'

વટોળિયો નિરૂત્તર થઈ ગયો. અને આંખો ચોળતો ચોળતો વિદાય થઈ ગયો.

✽

૨ | ' સુખની શોધમાં '

સમુદ્ર મંથનના પરિણામે દેવોને ધાતુ' ધાતુ' મળ્યું હતું. તેમાં ' સુખનો ધોળો ' પણ હતો. પણ આ ધોળો માણસ ઉડાવી ન જાય તે અડે તેને સંતાડવો હતો. પણ ક્યાં સંતાડવો તે સવાલ સૌને મુશ્કેલી હતો. તેથી વિચાર કરવા લાગે છે.

પાનાળાં ના છે. પાનાળાની અધારી ગુફા સુધી તેનાથી પહેંચી શકાય તેવું નથી.' બીજા એક દેવે માયું પુત્રાવના કહ્યું : 'માનવનું ભયું પૂછો તો તો સાનખી નરક સુધી જઈ શકે છે.' આ ચર્ચા દરમ્યાન એક દેવે ઉભા થઈને કહ્યું : 'સુખ સંતાપનાનું તદ્દન મુરજિત રથાન હું જનાવું. ત્યાં માનવ કેઈ પણ કાળે પહોંચી શકવાનો નથી. સુખને માનવ હૃદયની અધારી ગુફામાં સંતાડી મીડા. આખી દુનિયાને ઉપર તળે કરી શકનાર માણસને તેના હૃદય તરફ વળવાનો સંકલ્પ પણ શકવાનો નહિ. તેજ સંપૂર્ણ મુરજિત રથાન છે.' સૌ દેવેએ આ સુચન મનુષ્ય ગમ્યું. અને માનવ જીવનમાં આ વાત ફિલિનાઈ થતી આપણે જોઈએ છીએ. સુખની ગ્રાપમાં સમગ્ર જગતને ઉપર નીચે કનાવાની શક્તિવાળો માનવ કદી પણ પોનાના અંતર તરફ ડોકિયુ નથી. સંકલ્પ પણ કરતો નથી.

૩ | 'સરોવર ઉવાચ'

મરત માણસો વધી જતી નહીંને ઉદેશીને એક સરોવર બેઠો ઉઠ્યું : આખરે તો સ્ત્રીની જાતને ? સ્ત્રીને વળા લુદિ કેરી ?' આ સાંભળી નહીં કાબુજાર થઈ ગઈ અને બેઠો ઉઠી : 'માની જો કે લુદિને અક્ષય જંગલ તમારી પાસે છે. પણ નીચાને બેઠા બેઠા આવી મળક કરવાનું કોઈ કારણ ?'

'પોનાની સમગ્ર મિત્રતા સમુદમાં વધતી દેવદરમાં લુદિ દોવાળી કલ્પના કેરી રીતે આવે બગાડ પોનાના મીઠા જીવને આજુ જનાય રહેને કેઈને પીય લાગક ન જાયું એ નયું ચાંડખનું નદિ તો બીજું શું છે ?'

સ્વસ્થતાથી નદીએ જવાળ આપ્યો : 'સંપત્તિના સંપ્રદમાં મને વિશ્વાસ નથી. બદલાની આશા વિનાજ હું આપી જાયું છું. ખરા જોરા ઉપયોગ અને પરિણામ માટે લેનાર જવાળદાર છે, દેનાર નહિ. આપણું એ જ માત્ર જીવન છે.' આમ કહી નદી જવાળની રાફ જોયા વિના આગળ સાફી ગઈ.

પણ સમયના વહેવા સાથે સરોવરનું જીવન ધન સુકાવા લાગ્યું. અને છેવટે ઊનાળામાં જીવન રસનું છેલ્લું રીધું નાશ પામવાની તૈયારીમાં આવ્યું. આમ સરોવરનો જીવન દીપ જુઝાનો જ્વેષ્ઠ તાપસ કન્યા જેવી ઠીપ્પ કાચ નદી ખેંચી લીધી. 'તે સંપ્રદના વિશ્વાસુ ? તારી જલ સંપત્તિ ક્યાં ગઈ ? એક દિવસ તું મારી ઉદારતાની મજકરી કરતો હતો. આજ તારું સર્વનાથ જ્વેષ્ઠ કચળા આવે છે. તે કાઈને આપ્યું નહિ. જ્યાં આજ તારી સંપત્તિ સાથે તું પણ નાશ પામવાની તૈયારીમાં છે. પણ હું આજે પણ દુઃખળી દુઃખળી જીવી રહી છું. કાલનુંક હું પહેલું જાણું છું. આપણું જાણું છું.'

✱

૪ | 'પતંગ
| વિશ્વાસુ'

1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793

પતંગને દોર કપાઈ ગયો. પરિણામે દોરનું બંધન છુટી ગયું. તે ખુલ્લી થયો 'દરે જોરેનું ઉડે ઉડે હરી નેટનું ઉડે ઉડે શું.' પણ બીજાનું ક્ષેત્રે તેને પોતાની ઉન્નતિને બદલે અવનતિ થતી જોઈ. અને કુખી દુઃખી થયા લાગ્યો. અને યોગ્ય સમયમાં જ ધુળમાં જઈ મળ્યો. દરે તે ફરી વિચારવા લાગ્યો, 'આવી સ્વનંદના કરતા તો દોરીનું બંધન સારું હતું. હિમે આકાશનો ખુલ્લો પ્રકાશ અને ખુલ્લો હવા તો મળતા હતા. દરેક બંધન અવનતિના કારણ હોતા નથી. ધણી વખત બંધનથી જ મીઠાશ અનુભવાય છે બંધન જ સુખનું કારણ બને છે. વીજૂમાં બધાએકા નારમાંથી મધુર સંગીત દર્પક છે. છુટા તાર ધણી વખત પડવા પડ્યા કટાય છે.'

५ अथा वादजायो
सरणा नधी होता

અપાડનાં વાદળ ઉપડ્યા, અને એક ધનપોર વાદળું આભડું
અને તરસ્યા ચાલકે તેની સામે આશાજરી મીઠા માંડી. પણ વાદળું
આભડું તેવું જ ચાલ્યું ગયું. તરસ્યું ચાલકે નીરાશ બની ગયું. વળી
નવું વાદળું આવતું જોઈને આશાએ ચાલકે ચનગની કીધું. અને
હૃદયનો આનંદ કંઈમાં લાવી પોકારી ઉઠ્યું. પણ ચાલકનો એક પણ
પોકાર સાંભળ્યા વિના વાદળાં આભડાં તેવા જ ચાલી ગયા.

આનકની એકપણ આરણ્ય વાણે જ્યારે નજ સાંભળી, અને
તેથી ગમગીન થઈ ગયું. ત્યારે પાસે હિમેચો એક વિદ્વાન બોલી
ઉઠ્યો-“હે આતક ! તું ખરેખર તદ્દન બોણું જણાય છે. વાદળાને
પેશવ સ્નેહને બીજારીની માફક આશાએ તું પોકારી છો છે, પણ
પેશવમાં દિવની વિશ્વજ્ઞતા જોવી એ પોતાની મુખ્યોદ્ધિ” પ્રસ્થાન કરવા
જેવું છે. કેટલાક ધનધોર વાદળ પોતાના રૂપ-વૈભવ બજારીને પ્રસાર

શર્ધિ જન્ય છે, તો કેટલાક વાદળ ગડગડાટ કરી પોતાના વૈભવનું પ્રદર્શન કરી આગળ નીકળી જાય છે. પણ વરસતા નથી. વરસે છે તો નાની નાની વાદળીઓ અને તે પણ ચૂપ ચાપ આવીને. હે ભોળા માતક ! ધનધોર વાદળાના રૂપ અને ગડગડાટ પાછળ દેસો ન થા. દિલની વિશાળતા અને ઉદારતાને ઝોળખતા સીખ ”

✽

૬ | ‘ મીઠુમત્તી અને પનંગીયુ ’

‘ હું મીઠુમત્તી છું. હું કાગે કાગે ધીમે ધીમે સળગી રહી છું. બળવું એ માને ધર્મ છે. હું ઉત્પન્ન થઈ તે કાગે જ મને લાગું હતું કે હું સળગી સળગીને મરીશ. સળગવામાં અને કાઈ અંગત અર્થ નથી. મારું બુદ્ધિશા મૃત્યુકરના અધારે માર્ગને પ્રકાશિત કરવા માટે જ હું સળગી રહી છું. ત્યારે હું કાઈ મૃત્યુકરને કંકર-કાંસથી બચાવું છું. ત્યારે હું મારી જીવને ધન્ય માનું છું. અને બળવાની પેદાશ બને જઈએ છું. ’

‘ હું તો બળુ છું. પણ ક્રિયા પનંગીયુ ! તું મારી સાથે શા મારે પડે છે ? હું તો બીજાનું પ્રકાશન, આગવું મારું બળુ છું. પણ તારું બળુ મને તારા કાઈ અર્થ નથી. તો પણ શા મારે મારી જીવને પેદાશ, મરે મરી, બળે આગે છે ? ’

૭ | 'વિશ્વકર્માનો આદેશ'

વિશ્વકર્માએ સર્જન કર્યું પછી ફરને આદેશ આપ્યો
'તું હમેશાં સુમધ દેવાનું રહેજે.'

વાદળને આદેશ આપ્યો 'પવનની પાંખે વ્યોમમાં વિહરજે, પણ
તારું ખરું કામ તો ધરતીની તરફ છીપાવવાનું છે તે બૂલીશ નહિ.'
વૃક્ષને આદેશ આપ્યો 'તાપ તડો સહન કરીને પથ્થર હંડક અને છાગિ
આવજે. તારા ફળ-ફલ માનવને પ્રેમથી આપજે.' નદીને આદેશ
આપ્યો 'તું કચકચ કરતી વહેજે, પણ માનવીની તૃષ્ણા છીપાવવાનું
તારું મુખ્ય કાર્ય છે. તે બુઝતી નહિ.'

પણ એક સર્જન માનવને વિચિત્ર અને મદાન આદેશ આપ્યો
'આ દુઃખમાંથી સુખનો કણુ શોધ' આ અપકારમાંથી માર્ગ મેળવ,
મૃત્યુમાંથી અમરતાનો માર્ગ જોણા કાઢ, અક્ષત વચ્ચેથી સત્તા માર્ગ
અપનાવ.' માનવ જેવા એક સર્જનને તો આવી મદાન જવાબદારી
જ દેવા ને!

૮ | 'ગુલામ અને કાંટા'

હાલના દામ સહે મુઝાબની ગળ ઉપરની કળા ખીલી ઉઠી.
અને પ્રથમ ફરને જ તેની દ્રષ્ટિ જામે પડેલા કાંટા ઉપર પડી. અને
તે બોલી ઉઠી 'અરે તું અહીં શા માટે આંચો ?'

કાંટા જવાબ આપે તે પહેલાં તો ત્યાં માળા આવી પડ્યાં.

અને ખીતેકું ફલ ચુટવા લાગ્યાં. પણ અસાવધાનીને લીધે લાગમાં કાંટા ભોંકાયો. અને માળી પાટો બાંધવા પાછો ફર્યો.

આ જોઈ કળી બોલી બિડી 'હે તીક્ષ્ણ કાંટા ? તું કેવો નિર્દય છે ? માનવ મને પ્રેમ કરવા મારી પાસે આવ્યો, અને તું એની આંગળીએ ભોંકાયો. તારો જન્મ જ ન થયો હોત તો વધારે સારૂ. તારા પિતા દુનિયા રાંડી ન થાત.'

કાંટો સ્વસ્થ થઈ જોડ્યો 'મારો જન્મ ન થયો હોત તો શું થાત, એ તો ફરની વાત થઈ, પણ પ્રેમના માર્ગમાં કાંટા તો રહેવાના જ, કાંટાથી ડરનાર કદિ પ્રેમને પીઠભૂજી શકતો નથી. મારો જન્મ સાંજે તે પ્રથમ ફર્યો તો હું કળી ? સાંભળ. મારો જન્મ ન થયો હોત તો ખીતનું તો થવાનું હોત તે થાત. પણ તારા તો લાગ માંજ જ રાગ રમી ગયા હોત. માળીની આંગળીઓએ તને ચુટી લીધું હોત. તારે માટે અને તારી રક્ષા માટે જ મારો જન્મ થયો છે એ વાતની તને ખબર નથી, તેથી દુનિયાની સાથે તું પણ મને બદનામ કરવા નીકળી જ, પણ તું મારું કામ બાળની શક તો નામ બદનામની મને કેમ કરવા નથી.'

*

૯ | 'કુછ અને
પ્રેમ'

બીજે જ દિવસે એક સિદ્ધીની નજરે તે પત્થર ચડ્યો તે નાચી ઊઠ્યો, કળાકાર તેને ધણી જ લાવ અને ગ્રેમથી પોતાની સાથે લઈ ગયો. અને તેમાંથી એક સુંદર મૂર્તિ બનાવી. અને તે મૂર્તિની પ્રતિજ્ઞા એક સુંદર મંદિરમાં કરવામાં આવી. લખ્ય મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો, અને મૂર્તિના ચરણે ફૂલ ધરવામાં આવ્યા.

ફૂલ મૂર્તિ તરફ જોઈ રહ્યું, આથી કાંઈક ઝોળખાને મૂર્તિ જોતી 'મારી ઝોળખાણુ ન પડી' હું તેજ પત્થર છું. એક દિવસ મને જોઈને તમે ઘુલાયી આંખો ફેરવી લીધી દત્તી. આજે તમે મારા ચરણે રહેવામાં ધન્યતા અનુભવો છો. જન્મત પરિવર્તનસીલ છે. તે કદિ બૂઝરી નહિ. પરિવર્તનના નિયમને સમજો. ૩૫-૨૯૪૫ શ્રુમાનમં બીજાને કદિ તિરસ્કાર ન કરો."

૧૦ | આંખોએ જોયું પણ....

આંખ બોલી 'આહા ! કેવું સુંદર ! કેવું રમ્ય ! કેવો વિશાળ રમ્ય પર્વત ! પોતાના લીલાછમ સૌન્દર્યથી મારી સામે કેવો જોઈ રહ્યો છો ! આહા ! લખ્ય, સુંદર, સુંદર !'

આંખની વાત સાંભળી અધીરા કાન વચમાં જ બોલી ઊઠ્યા 'પર્વત ! ક્યાં છે પર્વત ! મને તો એનો ત્રિવક્ર અવાજ સંભળાતો નથી. '

વચમાં જ હસતો હસતો હાથ ફેરી પડ્યો, આંખાણી ! 'પડ્ય' એક નહીં મળ્યું જ છે. ઘણા સમયથી પડ્યોનો સ્પર્શ કરવા મળ્યું છું પરંતુ હજી સુધી મને તેનો 'ચર્ચાસ્પદ' નથી. હાલ તો સ્પર્શ થયે છે !

નાક બોલ્યું 'ચરે હા ! પર્વત જ નથી. સામે હોય તો મને ગંધ આવ્યા વિના રહે? નાનકડા ગુલાબની મને ગંધ આપે છે, તો આંખ રાગી ! તમે કહો છો એવડા મોટા પર્વતની ગંધ કેમ ન આવે?"

આંખ શું જાણ દે? આંખ મુંગી થઈ ગઈ. જરા ગમગીન થઈ તેણે પોતાની દૃષ્ટિ નીચી ઢાળી દીધી. ત્યારે કાન, નાક અને હાથ પરપર કરેલા દત્તા 'આંખ આમ તો શ્લી છે. પણ હમણું દમણું તેને બમાણા થયા લાગી છે. તેને રોજ રોજ નવું નવું દેખાવા લાગ્યું છે.'

*

૧૧ | 'દાઉમના
દાગુ'

બીજો દાણો—ભાગ્યે કુ' પશુ તારા જેવો નાનો હતો, તારે તારા જેવા જ વિચિત્ર સ્વપ્નો સેવનો હતો. પરંતુ ભાઈ! યાદ રાખ, ભાગ્ય અવશ્યા સ્વપ્ન જેવી મધુર અને રમ્ય દેખી નથી. અનુભવે મારા વિચિત્ર સ્વપ્નો છુટી ગયા અને મને રૂપદ સમભયું છે કે નાદાન આઠા રાખતી એ ક્રાંતિજ્ઞાની નીર જેવું છે.

ત્રીજો દાણો—(વચમાં જ બોલી ઉઠેલો)—આપણું ભવિષ્ય બહુ ઉત્તરજ દેવ એમ તો લાગતું નથી. આજ્ઞામાં છે પશુ શું? એક નાના સરખા દાડમમાં નાના બીજ રૂપે આપણું અસ્તિત્વ છે.

ચોથો દાણો—જેને ઉત્તરજ ભવિષ્યની રહેજ પશુ આના નથી એવું 'આપણું' હવન છે.

પાંચમો દાણો—આપણે કાણ છીએ, એટલું પશુ આપણે રૂપદ મળના નથી. તો ભવિષ્યમાં શું થશે અને આપણે શું થશા માગીએ છીએ એવી ભવિષ્યની નાદક ચર્ચા શા માટે કરવી.

છઠ્ઠો દાણો—ભવિષ્યમાં આપણે શું થવું છે એની બધી કલ્પના મારા મનમાં છે. પરંતુ એ બહુ રૂપદ સંદેશમાં બદલા કરવું એ મારી શક્તિ મહારની વાત છે.'

દહુ દાણાઓની ચર્ચા ચાલતી જ હતી. પશુ મને જૂન સાગી હતી અને આ ચર્ચામાં મને કંઈ ખાસ રસ ન પડ્યો. એટલે બીજાં સરસ પાકુ દાડમ સોધવા કુ' આગળ વધ્યો.

૧૨

‘પંડિત
કુતરો’

ગિલાડીઓનું એક મોટું ટોળું રસ્તામાંથી પસાર થઈ રહ્યું હતું. એવામાં ત્યાં એક ‘પંડિત’ કુતરો આવી ચડ્યો. પણ ગિલાડીઓ પોતાની વાતમાં એટલી બધી એકાગ્ર હતી કે પંડિતના આગમની તેમને ખબર પણ ન પડી.

પંડિત કુતરો ગિલાડીઓ તરફ ધગા આશ્પત્થી નેઈ રહ્યો અને નેળું નેળું કે ટોળામાંથી એક વૃદ્ધ ગિલાડો ગંભીર ચહેરે બપાની આગળ આવી ઉભો રહ્યો અને કહેવા લાગ્યો. ‘ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રાર્થના કરો. એકાગ્ર ચિત્તથી પ્રભુની પ્રાર્થના કરો. પુરેપુરી શ્રદ્ધાથી આમળું એની પ્રાર્થના કરીશું તો આકાશમાંથી ઉતરવાનો વરસાદ જરૂર વરસશે જ.’

કુતરો આ સાંભળી મન મનમાં લેવા લાગ્યો. અને ગિલાડીઓ નવક નેઈ બચન કહેવા લાગ્યો. ‘આ ગિલાડીઓ કેટલી બધી મૂર્ખ છે. ધર્મનારુનું એમને જરા પણ જ્ઞાન નથી. મોટા મોટા અગ્નિઓએ વરસાદ ધર્મ આરોમાં મેં અને મારા વડિલાએ વાંચ્યા છે ને કેવી રીતે બે ટા મેઈ એક છે.’

“તે આરોમાં એટલું વળેતું છે કે ‘શ્રદ્ધા અને પ્રાર્થનાના રાજા હોં કેવું પ્રચલન કરી મુશળદંત વરસાદ વરસાવે છે. પશું એ વચન ધર્મ કે કિંદર પ્રચલન નથી. પણ એ વચનદમાં ત્યાં મીઠાં મીઠાં વરસાદ વરસે નહીં છે કું.’”

તે આમળ વધી. કુટકુટરાળ કાચા અને સમગા પાંખોની સુંદરતા ઉપર ખુતાક ચર્ષ સ્વર્ણવરમાં આપ્યા હતા. પણ તેમના વિચિત્ર રૂપના લીધે પહેલેથી જ નિરાસ થયેલા હતા. હસકુમારી આમળ વધી.

થોડે દૂર કમળીરામે મોર હિમો હતો. રંગીન પાંખ અને વાદળી મગ્દનનું સૌંદર્ય હસકુમારીના હૃદયમાં વસી મધુ. તેને વરમાળા પહેરાવવા તે આમળ વધી. અને હસકુમારીનું સૌંદર્ય જોઈ મોર પણ પ્રસન્ન પ્રસન્ન ચર્ષ મયો અને પ્રસન્નતા હૃદયમાં ન સમાવવાથી મોર પીંછા ફેલાવી નાચવા લાગ્યો.

સક્ષામાં આ રીતે મોરને નાચવે જોઈને હસકુમારીના પગ ધંભી ગયા. તે સ્વમન બેઠકી 'અરે! આ તો નહ છે.'

૧૫ 'પણ તમારામાં
બધું છે શું'

એક વેપારી દેહલીક ખરણીઆ-ઘરને જતો હતો. ખરણીઆ ખરણાર ધાતો કરતો હતો. ચર્ચાએ હિમ ૧૫ ધારણે ક્યું ત્યારે ખ્યાન તે તરફ મધુ અને તેણે સાંભળ્યું:—

એક ખરણી—કું મીનથી આવું છું. દુનિયાના સૌથી મોટી વસ્તી-વાળા દેશમાં મારો જન્મ થયો છે. આજે એણે સામ્યવાદ અપનાવ્યો છે. અને સાંક દરોડ લોકોના જીવન પ્રશ્નોની મુંચ મારકસંના રસ્તે ફેકેલવા મથી રહ્યું છે.

બીજા ખરણી—કું રસિયાથી આવું છું. વિશ્વ એનો ધોડા લે છે. અવકાશમાં નવા વચા ચંદ્ર છોડીને રપુટનિક મુખ સમર્પાવું મોરવ એને મળ્યું છે.

ત્રીજી બરણી—હું અમેરીકાથી આવી છું. વિશ્વના કુબેર ભંડારીઓનું તે રાષ્ટ્ર છે, દુનિયાની અડધી સંપત્તિ તેની પાસે છે.

ચોથી બરણી—હું ઇંગ્લાન્ડમાં જન્મી છું. એક દિવસ અડધી દુનિયા ઉપર તેની હકુમત સાચતી હતી.

પાંચમી બરણી—હું જાપાનની માટીમાંથી બનેલી છું. સામ્રાજ્યની આગમાં ભરણીમત થયા બાદ આજે એ દેશ ફરી ઉભો થઈ રહ્યો છે. કયાના કોચમાં એ દેશ ધણો આગળ છે.

છઠ્ઠી બરણી—એ માટીમાંથી માકાલીર અને શુદ્ધ થયા. રામ, કૃષ્ણ અને મહિન્દ્ર જેવાએ જેને અધિરા અને સત્યના જળથી પીંચી છે. તે જ ભારતની માટીમાંથી હું પેદા થઈ છું. હું તે માટે ગૌરવ અનુભવું છું.

સાતમી બરણી—ભારતનું ભાગ્ય અને ગૌરવ એક દિવસ સર્વ સમાન હિતકરકા હતું. પણ આજે તો ભારતમાં બે પૈયા માટે માણસ પોતાની પ્રતિભાવૃત્તિ અને નિર્મિતતા ગેરવા ગેવાર છે. પ્રમાણિતતા અને કયાના કોચમાં જાન્યની વગરે કયાય દોષથી વહે તેમ નથી. ન્યયજ્ઞાની બુદ્ધ અને નીચર માણસ સર્વ પ્રથમ અને કદી હતી. હું તે દેવતાયા આવું છું.

અને હવે કયા અવગણી, તેવા પેપાટીનું દીવ મરડવા આવ્યું. તેણે વિચાર્યું, 'આત્મની સર્વ પરી અથ અને માનમાની હિતકરકા મરડવા છે. હવે તે દેવતા જ નીકળવા આવે.'

તેણે વિચાર્યું કે કદી, 'અને તે માટે જ્યારે છે કે તેને ત્રીજી બરણીમાં મરડવા છે. હવે તે દેવતા જ નીકળવા આવે. તેણે વિચાર્યું કે કદી, 'અને તે માટે જ્યારે છે કે તેને ત્રીજી બરણીમાં મરડવા છે. હવે તે દેવતા જ નીકળવા આવે.'

૧૬ | "ભાઈ"

એક ગમેગમે બગદને ક્યું 'ભાઈ' આજે જા બાલુ ક્યાંથી ?
'આ નવો ભાઈ ક્યાંથી દપટી પડ્યો ?' ચિચારી બગદે એ પાછળ
નેથું તે પાછલા પગ ઉપાગના ઉપાગના દીર્ઘક્યુંને ધીમે ધીમે પોનાની
તરફ આગળ નેથું. બગદે ગદલને હાથેગાઈને ક્યું 'જરા નેઈ
ચિચારીને બોલ. સરખી જાતિ અને ઉભરનાને જ 'ભાઈ' કહેવાય
છે. તારામાં અને ખારામાં કેટલું બધું અંતર છે ?'

ગદલે જવળ આપ્યો, 'જાતિ સમાન નથી. પણ ગુણ તે
સરખા છે જ. તેથી તમને 'ભાઈ' કહેવાની ઇચ્છા થઈ.'

બગદે પૂછ્યું 'કેવી રીતે ?'

ગદલે ઉત્તર આપ્યો 'જુઓ ! તમારો વજ્ર સહેલ છે. મારો
વજ્ર પણ સહેલ છે. તમને પુંછડું અને ખરી છે. મારે પણ બન્ને
છે. મારે શીંગડા નથી. તો તમારે પણ તૂટી મથા છે અપજાબતેનો
આકાર વિચાર પણ લગભગ સરખો જ છે. તમારા ઉપર ભાર ભરાય
છે. મારે પણ બોલો વોલો પડે છે. મજાસ કોઈના ઉપર ગુસ્સો
થાય છે. તારે કેઈને મધેડો તો કોઈને બગદે કહી બોલાવે છે. હવે
તમે જ કહો આજના મુઝેમાં કેટલી જાણી સમાનતા છે ?'

બગદે મંબીર થઈ ક્યું 'જલ સમાનતા તરફ જ તાર
ધ્યાન ગયું છે. જાણનાં ઉત્તરમાં મારે તમે કુરસદ જ ક્યાં છે ? મને
સાંભળ ! મધારાજી વિચારને ચોદ સ્વપ્નમાં સોયો. પ્રથમ મને જ
નેથો દતો. લગચાન સરખોરતા ચિન્હ તરીકે કું એગખડું છું.
વિવેકથી લોડો વિરજ સાથે મારી પણ પૂજા કરે છે. તમે કોની
સાથે પૂજાઓ છો ?'

ગદલે નિરુત્તર થઈ ગયો. પાછલા પગે પૂજા ઉપાગને ઉપાગને
તે ધીમે ધીમે ચાલ્યો ગયો.

૧૭ | 'આવ,
અધિકાર ! આવ'

એક વ્યક્તિએ કહ્યું 'આવ, અધિકાર ! આવ. દુનિયા ભરે તારી ઉપેક્ષા કરે છે. નિશ્ચિની અગ્નિ વસ્તુઓમાં કદાચ તારો નંબર પહેલો હશે. કસિયો કદાચ તારા અવશ્યાગ જ ગાના હશે. પણ હું તો તને પ્રેમ કરું છું. તારે માટે મને માન છે.'

અધિકારે જતાખ આપ્યો 'ભાઈ! દુનિયાએ મારી એક જ બાબત એક છે, વિચારી છે. તેથી જ મારી ધમ્મા કરે છે પણ મારા વિના પ્રકાશનું મનના કેટલું ? દિવસના માક પછી દુનિયા કેવા બોલે આરામ કરે છે ? ચંદ્રની ચાંદની મારા લીધે જ ખીલે છે. દેવિયનું નેજા પણ મારા આનિધ્યમાં જ સમંદ છે. તારાઓની શોભા મારા વિના ખીલી શકતી નથી.'

વચનમાં જ મનુષ્ય બોલી ઉઠ્યો 'મારો એ ભાવ નથી. હું તો એ કહેવા માગતો છું કે પ્રકાશમાં માત્રી ભાવકદાર વસ્તુઓ જેવામાં હું ભણે અનુભવીને બની જવડું છું પણ તારા આવમન થતાં જ વસ્તુઓ ભલકે અનુભવી જાય છે. માટે જ્યાં ત્યાં દેશનું નથી અને અનુભવીને હું પાક કરું એક છું.'

✽

૧૮ | 'જે હિંદુ
દેવાનો'

રૂએ જવાબ આપ્યો ‘હે બહેન, સંપત્તિના ગર્વમાં હોયો માણસ દુનિયાની શુરાઈઓ જ લોઈ છે. સારી વસ્તુ ઉપર એની નજર દરે તે પહેલાં એની આંખે પાટા બંધાઈ જાય છે. પણ, બહેન જરા આંખ ઉપરના લેનના પાળ ઉતારીને જો તબાકરમાં જો કું પડું તો તરી શકોશ. પણ તું પડી તો, મીઠી તળીયાના જ દર્શન કરવાની.’

‘જો મારે પરદેશ જવું હોય તો કું સ્વનંત્ર છું. જ્યારે તારા ઉપર સેંકડો બંધન છે. પાસ પશ્ચીટ વગર એક ડગતું પણ તું આગળ વધી શકતી નથી, અને બહેન, જો કું કોઈના ઉપર પડું તો તે મને પ્રેમથી વધાવશે. પણ જો તું કોઈના ઉપર પડી તો બિચારે તારા ભારથી દબાઈ અને કચાઈ જઈને જીવન મુખાવશે. મુલાખનું અંતર જોના માણસનું દીમ તે તરફ ખેંચાયું, તો દુરન જ તેમની પાસે દોડી આવશે, તારી ભારેખમ પશુનો તો તેને ડર લાગશે. ‘મારે ઉત્તરું હોય તો જવન પાંખે કું’ ગમે ત્યાં વિદરી ચકું છું. કારણ કું દલકું છું. પણ તું...?’

૧૯ | ‘મુલાની આત્મકથા’

તમે મને ઓળખો છો? કું તમારા ઘરમાં જ રહું છું. તમે મને ત્યાં જાત, મને યાદ કર્યો સિવાય રહેવાય જ નહિ. જંગલમાં પણ વિખરાયેલા ત્રણ પક્ષર ઓઠવો. એટલે મારા પ્રાથમિક સ્વરૂપે કું તમારી સેવામાં હાજર થઈ જઈ છું. હાસતેજ હોય તો જ મારું કામ ચાલે એવું કાંઈ નથી. વનના ચાર મુઠા ડાંખળાંથી પણ મારું કામ ચાલે છે.

સંસ્કૃતિના વિકસની સાથે સાથે અમારું સ્વરૂપ પણ વિકસતું આવ્યું. ભટકતો માનવ સ્થિર થતા અમારું સ્વરૂપ પણ સ્થિર થયું અને માતાઓએ છાણથી લીધી અમારી મુંદરના વંદારી અને વિનાને અમારી કાયા લોખંડની બનાવી.

હવે તો લેડ, ગેસ, વીજળીથી પણ અમારું કામ ચાલે છે. અમારા એ ભાઈઓ શહેરમાં વિશેષ વેત્તવા મળશે. સૂર્યની શક્તિથી પણ અમારું કામ ચાલે કે કેમ હું જાણું. પ્રયોગો વૈજ્ઞાનિકો ચલાવી રહ્યા છે.

કૃદ્ધ અસ્ત્રશાસ્ત્રો હું અનિવાર્ય અંગ છું. તમારું જુના મહેલ કે મુંબઈ હરેકમાં હું હં.હિં છું જ. મારી ગેરલાજરીમાં કોઈ મરને થઈ શકાય નહિ.

વરસમાં કદાચ એક દિવસ અમને આરામ મળે છે. શીતળા સાનમનો એ પાંચ દિવસ અમારું આરામનો દિવસ છે. બાકી તો તપ તપીને કાયા બનાવતો પાણી ખાવા કાચક બનાવવું એજ અમારા કામ છે. માટે નામ મુંબા.

૨૦ ‘ કાળાના ગુપ્ત

! કાળા નહિ ’

‘હવે આમે જાંબીર જઈ અનુનર આપ્યો. ‘મને તમારી બાત પેલાજી એઈ દસપુ’ આપ્યું.’ વગી ઉમેયું- ‘મારી જાનને બાળીને કાચે જાન્યો છું. અને જાને કાચે જાનીને પત્થરજાને પ્રકાશ આપ્યો છે. પરંતુ તે મનરા તો શું કયું છે ? એવો કદિ વિચાર જમ્યું કયો છે ? તારા કનકાની આ ઉજ્જવળતા દુનિયાને કાળી બનાવીને તે ઝેળારી છે. ‘જાંબીર ઉમેયું- ‘અરે બાઈ ! અમારા દેહ કાળો છે. જમ્યું અમારા મુખ કાળા નથી. દિવ્ય તેમથી પ્રવચન દિવ્ય આપનાર અને જા હોયો.’

૨૧ / ‘આંમુએ કૃષ્ણ’

તે વિષ પ્રસિદ્ધ પ્રાચીનકાર દત્તો. તેના પ્રવચનમાં કું જમ્યું મયો. બીજા દીધે એક ખૂજામાં જઈનેડો. અને પ્રવચન સાંભળવા લાગ્યો. શ્રોતાઓ મન જાળાવા લાગ્યા. જમ્યું મારા મન ઉપર તેની કાંઈ જ અસર ન થઈ. બીજે દિવસે જમ્યું કું ત્યાં સાંભળવા ગયો. અને મનને તાજીન કરવા ધણા પ્રયત્ન કર્યો. જમ્યું કાંઈ પરિણામ ન આપ્યું. આમને આમ દિવસો વીતવા લાગ્યા. મારા દીધમાં આજકા ધણા લાગી ‘શું કું કયાર લલ્લ્યો છું ? મને કાંઈ અસર ન થેમ નથી થતી ?’ કું વિચરજ અને ગમગીન બની મયો. પરિણામે મારાથી રમી દેવાયું. અને દુઃખના અરમ અરમ આંમુ માગ માલ ઉપર પડવા લાગ્યા. અને મને દુઃખી થતો એઈને તે બે.થી ઉડવા ‘અરે મૂખ ! કોણ તું રહે છે ? તારે રસું એઈએ કે તારા ઉપદેશો ?’ મારાથી પૂજાર્થ મયું ‘હે પાપ પેનાર પંચિ આંમુઓ ? ઉપદેશો રમું એઈએ એમ તમે શા ઉપદેશો કરો છો ?

જરા મુશ્કરાતા આંસુ બોલ્યા 'ઉપદેશકે રડવું બેઠાંએ કારણકે અન્યાયના આસન ઉપર બેસાંને તે ન્યાયના ઉપદેશ આપે છે. લસણનો અર્ક છાંટીને ગુલાબની વાતો લલકારે છે. ક્રોધમાં ધમધમતો રક્તને રોતેડ અને શાન્તિની શીતળ દવા ઇચ્છે છે. "

*

૨૨ / 'કુલના આંસુ'

ગુલાબની કાંટાળી કાળે નવી કળી આવી. નવીન દુનિયા નીર-ખવા પ્રાગી. જેના જેના એની દૃષ્ટિ નીચે ધૂળમાં પડેલા ફૂલ તરફ ગઈ. ફૂલ તદ્દન ગમગાન હતું અને :આંખોમાં આંસુ ઝલકાતા હતા.

કળીથી પુછાઈ ગયું 'હવેનમાં ન રડવું' તે હવે માત્ર સમજે શકે મારે આંસુ પડાવે છે ?

ફૂલે કહ્યું કહ્યું જલ્દતપ આંખો 'કાલ સુધી ગુલાબી સૌન્દર્ય' ઉપર હું અભિમાન કરતું હતું એ સૌન્દર્યની અત્યંત ગૃહિણી પાછીથી આપતલ, કાળે કદક વ દેશની મને કહ્યુંના પત્તુ ન હતો. એ સૌન્દર્ય અતિશય અદ્યતન સંજોગે એના અગાધમાં હું અચતું હતું. કાલ સુધી હવેલે, અતિશય ભરે, સૌન્દર્યનું પાત્ર ફૂલે કહ્યું વિશ્વાસને મેળવતા અને એના અંક નવું જન્મ. પત્તુ હવે અત્યંત " તે પત્તુ બોલો ન રડવું.

~

૨૩ | 'પહેલા પોતે જ
બળે છે.'

વારંવાર રેણુને કુહાડી ખારવા એક દિવસે કાન્ટુ બને હતું.
'જ્યારે કું' રાઈને ખજી હોડીય નહિ, એ રાઈ ખારા કુખમ થઈને
જ્યારો ને તખમને કું' ખનમ હતી રહિય.

જ્યારે તે ધર્મો માણુ રહ્યો, ત્યારે એવા જ પાપાએ કહ્યું 'તે
 દુશ્મન જેવો છે નહિ.' કારણ કે એમણે 'દુશ્મન' બનાવ્યો જેવા તે
 તારો જીવને કેટલી ખરાબ સંધે છે! એટલે જ, એ જ મધ્યને જાણને
 જાણ કરવાને જાણ પડેલા એને જ જોઈ છે.

સુધને ખંધિય તાર રાજે રોજિને ૬૭.૫૦ જા.૨.૦ નં. ૧૭
' ધોમડુ ઉચ્ચ' અને રોમડુ' જા.૨.૫૦, તને જા.૨.૫૦ નં. ૧૮
જા. ૨-૩૨-૩૩ રોમડુ રોમડુ રોમડુ રોમડુ રોમડુ રોમડુ રોમડુ રોમડુ
રોમડુ રોમડુ

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ପଞ୍ଚାବତାରପୁରାଣ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସାମୁଦ୍ରାବତାରପୁରାଣ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସାମୁଦ୍ରାବତାରପୁରାଣ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସାମୁଦ୍ରାବତାରପୁରାଣ

• 4929'22'

૨૪ | 'ગર્જનાનો સંદેશ'

ઝોમાસાની મેઘલી રાતે ગંભીર ગર્જના સાથે વરસતી વાદળીને મેં પૂછ્યું : 'કેમ, રાખી ! આટલી બધી ગર્જના શા સાડ ? ગર્જના વિના પણ વરસી શકાય છે, વરસના માટે કોઈ બહોરાત કાંઈ બરૂંદ ખરી ?'

વરસાની વાદળીએ ગંભીર સ્વરે ઉત્તર આપ્યો : 'તારા અને મારા પરિચય થયે ત્યાં વીત્યાં. તું મારા વિના છતી શકતો નથી. તેં મારી ખાંચથી છવન મેળવ્યું છે, પણ છવન છવવાની કળા શીખી નથી.' 'તું શું કરે છે ? મારાથી તો કાંઈ સમજતું નથી.' અંધીર થઈ મારાથી બોલી જવાયું.

વાદળીએ ઉત્તર આપ્યો : 'અમે સાગરના ખારાં ખાળી પીને મોઢાં ખાળતી થઈ વરસાવીએ છીએ. અને તું ? તું અમારું મીઠું જળાશુધને પણ ઝેર આપે છે.'

'અત્રી પાને રહીને પણ તું આ પાન સમજીયો નહિ, તેથી ગર્જના કરીને તમે સમજવવા આવી છું કે "કદાચ મૃત પીને પણ અમૃતના મેરડાને કાઢવો."

*

૨૫ | 'નાનું એકલું
અનંત નિઃ'

કુછ તથ્ય

વિરાટ છે. પણ સમા કરો; આપ જુઓ છે. નાનાની ઉપેક્ષા કરીને વિરાટ પણ છતી સકડતું નથી. પાણીના નાનાં નાનાં દીપાં વિના સાગરનું અસ્તિત્વ કેવું ?

‘આપનું’ વિરાટ મગજ અમારા જેવા નાનાની કિમત આંકી સકડતું નથી. પણ આજનો એક નાનો જ તબુજો, નાની જ ઓનમાઈ, વિરાટ જંગમને રાખતી નાની હમતો બનાવી રહે છે.’ નાનકડું મચ્છર સરખા છિદ્રની ઉપેક્ષા કરવાથી વહાણના વહાણ સાગરમાં હતા ન હતા ચર્ચ જાય છે. નાના વગ્યા બીજની ઉપેક્ષા કરવાથી કિશ્કાની દિવાલો ચિરાઈ જાય છે. નાની સરખી ખીણો મેડા મેડા વજોને પણ ધબાકી દે છે કદમા ધજો જ નાનો એવો અણુ ભોજન હાલો માઈક કુધી સર્વનાસ વેર છે અને તેની અસરથી સમગ્ર જગત બપની કપે છે.’

‘નાનાને કુદ સમજ તેની ઉપેક્ષા કરવાની જૂલ ન કરો. નરિતર પસાવું પડે.’

૨૬ / ‘વન સભા’

વનમાં ફરતા ફરતા એક દિવસ ખડખડદ વાસ માસ કાને અથડાવું. જે મગજને ભેડે. દુરોના મુજિશાં એકા મગી દેગ દપા દાંડામાં હતાં અને રિતેદ મલક કરતાં હતાં.

સદસા ફૂં નેણી ઉડો, ‘આ રિતેદ મલક કરવાથી દોખાં ! આને કાલી મલક આવે છે !’

મારા પ્રમથો તે સમયમાં એકદમ શાન્તિ હાઈ ચર્ચ. પણ એક

જર્જરીત મૂળે ગુરુસાથી મોહું સખત કયું અને પછી મોહ્યું :
'દરશેજી અમારા ઉપર હસનાર હે માનવ પ્રાણી ! આજે અમે તારી
અમાનતા અને વિચિત્રતા ઉપર હસી રહ્યા હતા.'

'અમે જાગીનમાં દટાયા છીએ અને ધૂળમાં દટાયા છીએ અને
અમારામાં રહીને પણ તુદાને ખુદ્દી હવા અને પ્રકાશ તરફ મોકલીએ
છીએ. ખૂટીમાંથી રસ કસ જેવીને અમે તુદાને આપીએ છીએ. અને
તુદા તમને તે કળા કૃત રૂપે આપે છે. પણ વિચિત્ર પ્રાણી ! તમે કળા
કૃતને પ્રેમ કરો છો અને તેની પ્રશંસાના ગીત પણ ગાઓ છો. પણ
અમારી તરફ ઉપેક્ષા અને વૃણાથી દરો છો. વાદ રે ! તમારી 'અજ્ઞાન
ખુદ્દિ ! કાર્યને સ્વીકારો છો અને કારણની ઉપેક્ષા કરો છો.'

૨૭ | 'નદી બોલી'

નન્ય નદીના પાણી વહી રહ્યા હતા અને નર્મનાં જાંબેન પ્રજાનમાં
મેલવા દેવા દેવા. પણ એકએક મને કાન્યું કે પાણી કિતવળા
વળેલા પાણી. મેલનાં ને કિતવળાનું કાન્યું પુકડું. અને અન્ય બેલી.

'નદીનાં તું દેખડાં છે. અમારે આરત્ય જાન છે. તારાં
જાન અર્જિતવર છે. અને મેંને તું થવા દેવા આગળ ને છે.
પણ હું જાણું છું કે તારાં જાન અર્જિતવર છે. અને મેંને તું થવા દેવા આગળ ને છે.

‘નિર્ભય વસ્તુ તારા સંસર્જીથી મલીન બને છે, મલીન પણ
અમારી પામે આવના ઉજ્જવળ અને શ્વિત્ર બને છે.’

‘સ્વાધી આનન્દ ! તારા અને અમારા વિચાર અને વ્યવહારમાં અંધાર અને પ્રકાશ નોટકું’ અતર છે. તારી સ્વર્થી દુનિયાથી દૂર દૂર જવા માટે અને કિતાવળે ઉત્પાદને ટોડી રવા હોયે.’

2

૨૮ | 'સોય અને કાતર'

દરજી ફુલાનેથી ઘેર ખાવા ગયો. અને સોય અને કાતર
અમી પડ્યા:—

સોચ—મેઢી બદેન ! તુ ચાલે છે, ત્યારે કચકચાટ હમ કરે છે !

કાતર—તારી માફક મુઠામની રીતે ચાલીએ તો અવાજ ન થાય.
એવી મુઠામ સાથ તને મુખારક હો. મારી સાથવાની રીતથી
તો ફનિયામાં મારી અવાજ છે.

સોપ—ખડેન ? રહેવા છે. તમારી આખર તમને ખુબારક. હુકમ કરનારની આખર હું બનું છું. હુકમ કરનારને કુનિયા દોહરે મારે છે.

પણ ત્યાં દરજી આપી પહોંચેલા અને બન્ને ચૂપ થઈ ગયા. દરજીએ કપડું હાથમાં લીધું અને કાનર હિપાટી અને કાનર ચાત્રી અને કચ કચ કરતા કપડાંના ઢુકડા થઈ ગયા. અને દરજીએ કાતરને નીચે મૂકી દીધી. પછી તેણે સોપ લઈ ઢુકડાઓ સાંખ્યા. અને મુંદર ખમીસ તૈયાર થયું. કામ પુરું થતાં દરજીએ ચોપ પોતાની ટોપીમાં ખોસી દીધી.

બીજે દિવસે કાતર અને સોય મળ્યા. સોય બોલી 'જોયું' ને ! બહેન ! દુકાન કરનારનું સન્માન અને સ્થાન અને સાંધનારનું સ્થાન અને સન્માન. '

કાતર મુંગી થઈ ગઈ.

✽

૨૯ | 'મારે તો એક છિદ્ર
છે પણુ આપને ?'

નાની બેબીએ સોય બોલી નાખી. અને તેણી તે ચારણીની નજરે પડી. ચાણણી બોલી 'અહીં સોય ! તારે માટે છિદ્ર છે. જ્યાં આમ અછદ બનીને આવતા અને પાણી પાણી વાતો કરતા શરમાલી નથી !'

સોય બોલી 'બહેન ! તમારી વાત અસંભવ છે. આપણી દ્રષ્ટિ અદ્ભુત છે. એકદમ નાનું છિદ્રપણુ આપણી અદ્ભુત દ્રષ્ટિથી જાણી શકે તેમ નથી. મારે તો એક છિદ્ર છે. પણુ આપને ? આપે તમારી જાન નરક કદિ જોયું છે ?'

ચાણણી નિઃશ્વર બની ગઈ.

✽

૩૦ | 'તું અને હું'

સુમધુર અરાજ સાંજગીને તો જમર પજુ શરમનો માર્યો બામી મનો,
 ય વાન કૃં તમારા રૂપ, સૌન્દર્ય અને અસાગની' યાજનું ફરી
 અજમરત દસઘ સામી.

સુપકું જરા મંબીર થઈને બોલ્યું 'હા યાજનું મળ્યો ! મધ્ય
 રૂપ રંગ ઉપર તને દ્રશ્યુ આવે છે. કીક છે. દસી છે...પજુ ખરી
 પસે ઠાઈ વગુ આવે છે ત્યારે નેમણાં સાર રૂપ કું રાખુ છું અને
 દુઃખ ભામને ફેડી કીક છું. અને આપ સાર સાર જામ ફેડી કીક
 ફેડી રાખી મૂકો છો...જ્યાં છે તમારા કળા !'

૪

૩૧ ' સુપકું શું
 ઉત્તર આવે ?

પ્રમોદ વાપુના વંદોળાથી પર્યંતો કળે કળ કુછ રહી દેને
 આકાશમાં વાતામાં પજુ અરંગાં દર્શા, જાન્ય પાન-પાન અને કાગળ
 કાગળ કુમળા કુમળા પ્રાણિને :જનને મનાવતા દના. અને પ્રાણિની
 બીજાવતા નીચળો પશુઓ ઘંબી મવા દના.

બીજે રિતમે તોડાન લામી મધું. પ્રાણિને ગૈયે સમી મનો
 પજુ શાંતા મિટી રહી મવા. કૈટલાક રહી સદને આડે પરાક્રમી
 થઈ મવા. વનરાળે ફરતા ફરતા આ બેપું નેજે બીજા પશુઓને
 સમજાવ્યું. 'આ જહોન્ય મૂળ સારી મવાં દર્શા અજસ બેખર્ષ
 થઈ મવાં દર્શા. નેધે તોડાનમાં સપડવા નાશ પડવા. આ બીજા
 જહોનાં મૂળ મળતૂન છે. નેધે તોડાનમાં સપડવા હનું તે મિદર
 ઉશ છે, જોયે આધાર મૂળ ઉપર છે...જ્યાં મૂળે તખત મૂળ
 મળતૂન છે. ત્યાં મૂળે ચોક્કસ મળે છે મેટામાં ને કું તોડાન રજ
 તખે ઉમેરી નહિ દો. તને લેખંધો પજાર થઈ દોડે.'

૫

૩૪ | 'અને પછી અંધારું
નાશ પામે છે'

અમારાની અંધારી રાતે અંધારામાં આંખો મીંચી ડરતા ડરતા નાની ચકલીએ પૂછ્યું 'હે' મા ! આ ચંદ્ર તે કેવો છે ? કોઈ દિવસ મોંઘે તો કોઈ દિવસ નાતો, તો ત્વણી કોઈ દિવસ આજની માફક ત્વણ રાતનાઈ જાય છે. 'ખજુ', આ તે કેવું ?'

‘ખોડેલા ચંદ્ર સુદર દેવો અને જગતને ચાંદનીથી નવાજતો દેવો. ખજૂર પછી શાંત રહેલા વાગ્યો. ‘ભોટી ચકલીએ પુ-ઉંને જગ્યા’ આપેલા કવિ.

• ५३१ २१ ५५१ । •

[illegible]

કુછ તથા

૩૫ | 'ગુલામ'

એ દિવસ મેનાનું મન કામથી કંટાળી ગયું તેણે મનોમન સંન્યાસ લેવા વિચાર્યું. અને પોતાના ગુલામો વેચવા શરૂ કર્યા. ગુરુદિ, ઈર્ષા, ક્રોધ અભિમાન વગેરે બધા ગુલામોને વેચ્યા એક દારૂના ઉભા રાખ્યા. સેતાનના બકનો આવના મથા. અને જોળખીને ગુલામોને ખરીદ કરવા લાગ્યા. બધા ગુલામો વેચઈ ગયા. પણ એક ધરડે અને કદરૂપો ગુલામ હતો વેચાયા વિના ઉભો હતો.

આ ધરડા અને કદરૂપો ગુલામની કિંમત ખૂબ બીજા ગુલામો કરતા વધારે હતી. તેથી એક વાસ્તે સાદસ કરી સેતાનને પૂછ્યું : 'આ છે કેટલું છે તો ધરડો અને કદરૂપો જ્યાં કિંમતમાં આવતો બધા મોલો કેમ ?'

'અરે! આ !' સેતાન હત્યો, 'આ મારો સૌથી વધારે પ્રિય અને અનિવાર્ય ગુલામ છે. એ મારા જમણા હાથ જેવો છે, એમ મળ્યા એાજ માથુઓ ખજે છે. એના આધારે જ લોકોને મારા સકંભમાં મધો સહેજાઈથી કે રસાયું છું.'

'હજુ પણ ન જોળખ્યો અને ! સેતાન ખડખડ દમીને બોલ્યો.' 'એ નિસ્વાદ છે. નિસ્વાદ.'

૩૬ | 'સિદ્ધિ'

અચાનક રીતે આત્માનો સમાગમ થતા મેં પૂછ્યું. 'આખર શું થઈ છે શું !' તે બોલ્યો : 'કું. માન ઈશુ છું.'

'શું માન ?'

‘જે કંઈ આ જણાય છે તે બધાનું ‘સત્’નું અને ‘અસત્’નું બધાનું.’

‘એ જ્ઞાન તને સિદ્ધિ પાસે પહોંચાડશે?’ મેં પુછ્યું.

‘હા, અંદરથી અને બહારથી જેજે મને ઘેર્યો છે. તેનાથી એની મદદથી હું મુક્ત થવા ઈચ્છુ છું.’ આત્માએ સરળ ભાવે જવાબ આપ્યો.

‘પણ જ્ઞાનનો જોગે વધારીને પણ તું મુક્ત થઈ શકીશ?’ દસના દસના મેં પુછ્યું.

ત્યારે તે વધારે દસ્યો ‘શું જ્ઞાન પણ ભાર છે? ના, ના, તે તો રક્ત છે, મુક્તિદાતા છે. જેમ ગરમી છોડામાં રહેતા પીજને, આનંદ કંઠમાં રહેવાયેલા ઝીનને અને કણ્ઠા દહવામાં રહેતા કમિના બિયાનેને અગર કાંદે છે, તેવી જ રીતે જ્ઞાન મને મુક્ત કરે છે.”

✽

૩૭ | ‘યોગીરાજ’

સિરખનુપને તોડીને ફેંકી દીધું હતું તેમ તેમ અભિમાનના બૂંધા ઉઘડી દીધા છે.

જરા મજકાઈને સંયમ પૂરક બનતો બોલ્યો. 'હે કમ્પાણી ! એમ ન કહેલ કું તો એક છુદ્ધ ગ્રાણી છું.'

નમ્ર રવરે હંસથી બોલ્યો 'સિંધિયર ! પનિતપાવન થઈને પશુ તમે તમારી જાતને અધમ બનાવો છો. એ તમારી મદત્તા છે. 'હીરા છુલસે ના કહે, લાલ દમાર મોલ' પ્રભો ! ક્યા કરીને આ સરોવરને પવિત્ર બનાવો.'

બૂધ સગલી રહી કની. અને હંસમોની કાજરીમાં અસહ્ય રમરમ પ્રગટ ન થાય તેમ બનતો ઈચ્છતો હતો. તેથી તે બોલ્યો 'હીરા ! એક જ રથાને સતિએ વંધારે સમય રહેવું ઉચિત નથી અધિક સદવાસથી મોઢ ઉત્પન્ન થાય છે મોદજ સંસ્કારનું મૂળ કારણ છે.'

'ક્રિસાસવારી પ્રભો ! જરા ઉભા રહો. કું મારા જીવનઆધીને બોધાની સાવું.' હંસથી બોલ્યો.

'હે સુમદ્ભજા ! મને શ્રમા કર. રવેગડાપૂરક રસન આપવામાં આત્મ-અભિમાનની મને મધ આવે છે.' બનતો બોલ્યો.

'પ્રભો ! આખી જોડી મરજી. પશુ ઉભા રહો. મારી ધીમી ભેટ સ્વીકારવા જાઓ.' હંસથી બોલ્યો.

'ના. મધુરભાઈભી ! દલે પ્રયાજનજમ્યાં ફરીથી કું રહવાનો નથી. અંતરમધુ સુખી રથા પડો ફરીવાર મોદાવકારમાં ભરવાનો નથી. હે કમ્પાણી તને ધર્મ શામ દો.' બનતો બોલ્યો. અને ચંદ્રવા સાગ્યો.

નગર પહોંચી ત્યાં સુધી દૂર દૂર જતા જમવાને હંસથી એક ધ્યાને જોઈ રહી. હંસગાએ આ જમી વાન સાંભળી ત્યારે મદાત્મન રસન નહિ પામવા માટે તે જરા ખિન્ન થયો.

કૃષ્ણ તથા

ભાઈ લક્ષ્મણ ! જરા આ બાજુ તો જો. રખેને કાંઈ છત્રની
ધાન ન થઈ જાય તે માટે કેવી સારવારી પૂર્વક ધીરે ધીરે પગલાં મારે
છે. ખરેખર પંપા સરોવરમાં આ જળનો પરમ ધાર્મિક જણાય છે.

રામના શબ્દો માણસીના કાને પડ્યા. તેણે વિચાર્યું, 'પવિત્ર
માણસો બધાને પવિત્ર જ ભાગે છે. પણ આ ત્રિજળી પાપોવાળાની
કાળી વાતોથી રામને મારે પરિચિત કંઈ જોઈએ.' તે બોલે—

‘વક્ત્રં કિં ઘર્જતિ રામ ! તેનાહં ત્રિજુલીકૃત !
વદવાસી વિજ્ઞાનિવાન્, ચતીર્થં સદવાસિનામ્ ॥

હે પવિત્ર દક્ષી રામ ! જગજ્ઞાના શું શુભ માઓ છે ? એણે
તે મારા આખા કુળનો નાશ કર્યો છે તેના કાળા ચારિત્ર્યની વાતો
તે સારે રહેનાર જ જાણે, આપને શું ખબર પડે ?’

૩૯ | ‘નખગાઈનું
પાપ’

એક વર નદીમાં પાણી પીતું હતું. થોડે દૂર ઘેટાનું એક
જમ્યું પણ પાણી પીતું હતું. ઘેટાના જમ્યાને જોઈને વરના મોખા
પાણી આપ્યું : કાંઈક વિચારી તે બોલ્યું, ‘અર્યા ! મારું પાણી કેમ
એકું ? કદા ! કાંઈક જૂઠું ચાલે છે પાણી તો તમારા તરફથી એકું
ચર્ચેને મારી તરફ આવે છે. કેમકે પાણીનું વહેણ તમારા તરફથી
મારી તરફ આવે છે.’ ઘેટાના જમ્યાએ કામળ સ્વરે જવાબ આપ્યો :
‘વિચાર કરો વર ફરી બોલ્યું’ હીક. હીક. પણ આજથી એક
વર પડેલા અને તે સા માટે માળ દીધી હતી !’
‘કદા ? અત્યારે મારી ઉપર ફળ-જ મલિનતાની જ છે.’
‘ઘેટાનું જમ્યું બોલ્યું.’

કેટલાક દિવસો પછી લંડનું જોડું ફરતા ફરતા હર નીકળી ગયું. ત્યાં તેમની નજર ગોગીરાજ ઉપર પડી. લંડનથી તરત જ જોળખી લીધા. અને જીણી નજરે જોયું તો પાણીમાં ચાંચ નાખીને કાઈ વસ્તુ ગોગીરાજ ગળામાં ઉતારતા હતા. અને ગોગીરાજની પાસે પહોંચ્યા ત્યારે અગલાએ કહ્યું ‘ ભક્તોથી જાનું રાખના જેવું શું છે? જેમ સ્થળચરોના ઉદ્ધાર માટે પહેલા અપનાવે થતા હતા, તેમજ આ કળિકળમાં જળચરોના ઉદ્ધાર માટે જ મેં આ દેહ ધારણ કર્યો છે. ”

નવ મન્ત્રે પ્રણામ કરના કરના નવ ભાવની પંચાંગ-પંચાંગી
એ કરું ' પતિનાદાન્તે પ્રેમ ! આપ ખરેખર આવનારી પૂરવ છો.
અ. શુદ્ધ પ્રણામ માટે કેવારામ છોડીને આ પૃથ્વીને પાવન કરવા
આપ પંચાંગી છો. આવના આ પરોપકારી જવાબને માટે રાત-દિવસ
અમે અ. પતિ ધન્યવાદ આપીએ છીએ."

(' कुल मोनी-कुल मीन ' से ।

4

३८ | 'सामान्य'
साहित्य'

‘હું જાણું ! જરા આ જાણુ તે તો રહિને કાઈ દરબી
જન ન થઈ જરા તે મટે કોઈ સ્વર્ગનો પૂરક કોરે કોરે પમતાં માટે
હો. ખરેખર જય સરોવરમાં આ જાયો પમ પાવિંક જાણુ છે.’

રામના દરો મહાલીય કાને પડ્યા. તેને વિચારું ‘પરિત્ર
જાણુ જાણુને પરિત્ર જાણુ છે. જન આ ગીતનો પાણિરણાની
કાળા પડેલો મપને ખરે પરિત્ર જાણુ છે.’ ને બોલ્યા—

‘હજા કિં વર્ણિતે રામ ! તેનાદં તિલ્કુલીટતઃ ।

સદ્વાસી રિજાનિવાન્, સરીવં સદ્વાસિનામ્ ॥

તે પરિત્ર દરો મપ ! જમવાના થી થુજુ ગાઓ હો ! બિજે
તો મપા આખા કુળનો નાથ કોયે છે. તેના કાળા ચરિત્રની વાતો
તો સ્વર્ગ મટેલ. જ જાણે, આપને મું ખજાર પડે ॥

૭૯ | ‘નભગાઈનું
પાપ’

એક વર નભગા પપ્પી પીતું હતું. થોડે દૂર થેરાનું એક
જાણુ પપ્પી પપ્પી પીતું હતું. થેરાના જાણુને જોઈને વરના ગોમાં
પપ્પી આજુબાજુ કાંઈક વિચારે તે જોણુ. ‘અણા ! ખાર પાણી કેમ
એકું ? કાણા ? કાંઈક જન થાય છે પાણી તો તમામ તારકથી એકું
જાણુને ખાતે તરફ આવે છે. કેમકે પપ્પીનું વડેજુ તમામ તારકથી
ખાતે તરફ આવે છે.’ થેરાના જાણુએ કામળ રસે જવાન આપ્યો.

વિચાર કરો વર દરો જોણુ ‘હીક. હીક. જન આજુબાજુ એક
વંદી પડેલ મને નેં સા માટે ગાળ દીધી હતી ?’

‘શકા ! અણાને ખાતે ઉમર હજા ૭ મહિનાનો જ છે.’
થેરાનું જાણુ જોણુ.

મેલા બનતા મનની ચિંતા કર. અને કુરસદ મળે તો જરા સ્વાધ્યાય બનવાનો પ્રયત્ન કર. સારાની પાસે બેસવું હોત તો મન પણ સાફ બનાવ. શુદ્ધ સ્વાર્થી રહીશ તો બધેથી ધિક્કાર જ મળશે.'

મધમાખી તો પોતાના રસ્તે પડે. પણ હામરી મનોમન મણમણતી રહે.

*

૪૧ | 'હિજાઝ
શાધી ?'

હંસનું એક મુગધ ઉડતું ઉડતું વેરાન પ્રદેશમાંથી પસાર થતા થાક્યું. તેમણે ત્યાં એક જાસ ઉપર આરામ કર્યો, અને રાત્રી ત્યાં માળના વિચાર્યું. થોડે દૂર ધુવડ બેઠું હતું. તેને જોઈને હંસનાએ હંસડીને કહ્યું. 'આ બધું હિજાઝ દેખાય છે તેનું કારણ તું જાણે છે ?' હંસડીએ માથું ધુણાવ્યું ત્યારે હંસડો ધુવડ તરફ ઈશારો કરતા બોલ્યો. 'વિનાશના કારણ આ પક્ષીઓ છે. જ્યાં એના પગલા પડે છે, ત્યાં સર્વ નાશ જ થાય છે.' ધુવડે આ સાંજત્યું. તેનું હૃદય વિધવા લાગ્યું. પણ જવાબ આપવાનો થોડા અવસર ન હતો તેથી કડવો છુટકો ઉતારી મયું. મૌન રહ્યું.

રાત પીતી પ્રભાત થતાં આગળ પ્રવાણ કરતા હંસ મુગધ તૈયાર થઈ રહ્યું હતું. ત્યારે ધુવડે હંસડીને પકડીને હંસડાને કહ્યું. 'એને ક્યાં લઈ જાય છે ? એ તો મારી પત્ની છે.' હંસડો બોલ્યો. 'શા માટે મરકરી કરો છો ? હંસડી કદિ ધુવડની પત્ની થઈ શકે !'

ધુવડ બોલ્યું. 'આજે બધું જ સડય છે. બધું જ ખતી રું છે. બે તમને મારી વાતમાં વિશ્વાસ ન બેસતો હોય તો જાણ કરાવી શકો છો.'

દસસો ન્યાય કરાવવા કચ્છ થયો બન્ને પંચાયત ઓફિસે ગયા. અને દસસો ફરિયાદ નોંધાવી.

પંચોએ વિચાર્યું. 'દસસો પરદેશી છે. આજે છે અને કાલે ઉઠી જશે. મુલક આખરું ખાડેશી છે. તેને નાખુશ કરવું એ પણ ખોટું છે. પણ એનો પણ એના સત્યનું ખૂન થાય છે. એ પણ ખેડું છે.' આમ પંચ દિધામાં કાંઈ પણ નિર્ણય ન કરી શક્યું. ત્યારે પ્રમુખે પંચોને ખાનગીમાં મસાવત કરવા મોકલાવી સમજાવ્યું— 'લાઈવિંગ નમારી દિધા દૂં સમજું છું. પણ રાષ્ટ્ર પ્રત્યે પણ આપણી ઓક ફરજ છે. ન્યાય મળતા દસસો દસસીને લાઈવે શાક્યો જશે. મઠે રાષ્ટ્રને ખાતર પણ દસસીને જે શેષી રાખીએ તો ભવિષ્યમાં દેશમાં મુલકને બદલે દસો જ દસો જેવા મળશે. રાષ્ટ્ર વિન સૌથી મહાન છે—'

જ્યાં પંચે આજે આપ્યા અને કેસો સંભાળ્યો—'દસસી નંબર કરાવતી છે. પત્નું ને મુલકની પત્ની છે. અજના આમળા વંચા જલ નહીં આનંદનનિય વાન આમળા વાન મર્ક પરી છે. આપણી સંસ્કૃતિને બંધે એ જલન આમળા વિક બની રહ્યું છે.'

૪૭ | મારા વિના તું અધુરો છે

વાત પચ્છી જુની છે.

એક દિવસે સૂરે ચંદને પ્રમદાવનાં ક્યું-“ અરે મૂખ! હમેશા મારી પાછળ જ તારા માટે ચાલે છે! કાંઈ દિવસ એક કમળું આગળ તો વધે હમેશા ખોળના તેજે ચમકતા તને સરમ નથી આવતી!”

સૌમ્ય હૃદયી સૂર તરફ જોઈ ચંદે બોલ્યો-“ હે સૃષ્ટિના શાસક! જે દિવસે તારી પાછળ ચાલવાનું કું હોતી હૃદય, તે દિવસે તારી સત્તા નાશ પામશે. માટે એટલો મદ ન કર. મારા વિના તું અધુરો છે. તું કન-મ છે તો કું પ્રેમ છું. બન્ને પરસ્પર આવશ્યક છે, બન્નેના સંકલ્પે વિના શાસન દોષિત બને છે. દોષિત સૃષ્ટિના શાસક!

કન્યાના પવિત્ર પગે જીવન માર્ગ ઉપર તું જખમ કરે છે. અને કું પાછળ પાછળ આગેને એના ઉપર ચંદન ડાંકું છું.

*

૪૮ | ‘બે કુલ’

વનના એકાંત ખૂણામાં બે કુલ મહેકતા હતા એક થોડા સમય પહેલા જ કુનિયામાં આવ્યું હતું. બીજું કુનિયાનો માર્ગ વટાવીને નીચે પ.સ ઉપર પડ્યું હતું. અને ત્યાં પડ્યું પડ્યું નવ વિકસિત કુલ હાસ્ય હૃદયી જોઈ રહ્યું હતું. તેની સ્વયેન્દ્ર પત્નીના-સમય મરતાના નાચ-ટૂંદ અને ખસતી તેનાથે ન જોઈ શકાવા આ જુલું જોઈ જોઈને તે હૃદયી સજવનું-પ.સ ઉપર આત્મ તેમ અપ્રેમ્યું

૧૫૭ સમેલનમાં એક અવાજ

નેપાળની તહેલીમાં મોટું પશુ-સમેલન મળ્યું હતું. વનનાજી રીસિંહ પ્રમુખ રચાને દેવો સમેલનની યજમાન રચાગત પ્રમુખ તાના જે દાર બાપજીથી થઈ.

સિયાગરાજ, કુકુટરાજ વગેરેના બાપજીના અંતે પ્રમુખ મંદા-
। ઉઠ્યા અને બોલ્યા- 'ભાઈઓ! આજના આ સમેલનમાં સમા-
ના મુખ્ય પ્રશ્નો તરફ હું તમારું ધ્યાન દેરવા મગ્યું છું. મને
આશા છે કે તમે બધા માગી વાન ધ્યાનપૂર્વક સાંભળશો.

'ભાઈઓ! સરકારી અને સબ્ય કહેવાતો મનુષ્ય આજે આપણું
દિનની વિરૂદ્ધ કામ કરી રહ્યો છે. આજે રહેવાનું ચાન્ત અને ગાદા
જંગલો તે કાપી રહ્યો છે. પરિણામે આપણી વસ્તીનું પ્રશ્ન બનેલું છે.
બીજી તરફ આપણા આશ્રી પશુ તે છીનવી લે છે અને
પોતાના મનોરંજન માટે આપણને પ્રાણીપાક રૂપે કેળવનારા પૂરે છે,
અને પછી ત્યાં આપણી પગધીનના અને સામગ્રીની મરતરી કરે છે.
તો વળી કેટલાક આપણા જેવા નિઃશસ્ત્ર ઉપર જમ કરે દમિયાર સર્પ
તૂટી પડી આપણી હત્યા કરે છે અને ખુશી માપે છે. અને આ માટે
તે પોતાને મોટો પોર કહેવડાવે છે. આ બધાને પરિણામે આપણી
વસ્તીમાં ધત્રો ધત્રો થઈ રહ્યો છે. વળી આ શિકારીઓ દત્તપુત્ર
બાંધુ કુખ પરિણામ એ આપણું છે કે દિવસે દિવસે આપણા બેરા-
કનો પ્રશ્ન પશુ વધારે તે વધારે વિકટ બનતો ગયો છે.'

ચિત્તો બોલ્યો, 'ભાઈઓ! તે મનુષ્ય આપણને દૂર રહે છે.
પશુ એની કૂતાળી તો ફુનિયા કાપી ઉડી છે. એણે આપણા મધ-
પ્રાણો સાથે ક્યો સાદો વ્યવહાર કર્યો છે! જેને તે પૂજે છે, તેને
દિવસ આશ્રમના (કામ પરી જતા) જેણે સિંહાર પશુ બનાવે છે.

૫૧ | 'વટાઈને પણ રંગ આપીશ'

મેંદી વટાવી હતી. એની માતના એઈ અનુકંપાથી મેં પૂછ્યું,
'ક્યા શુનાની આ સળ મળી છે ?'

તેણે જવાબમાં કહ્યું, 'આ સળ-બાળ ન હોય ! પ્રેમમાં પીસા-
વાતું તો હોય જ. પ્રેમનો એ જાદુ છે કે પીસાવામાં પણ આનંદ
મળે છે. વટાઈને પણ કાઈ કામળ હાથને રમેડયાં રંગીય.'

'મનુષ્યની પાસે રહીએ છીએ પણ અમે તેના જેવા નથી.
પોતાના ઉપર આસિવાઈ વરસાવવાર તરફ ફરક ફેંકીએ એવા અમે
નથી. સંતાની અરબુ રજા અમારા ઉપર પડે છે. તેથી અમને તનુ
બોળિયુ નથી મળ્યું' પણ કાલકને પણ કામા કરીએ એવું સંત હૃદય
તો જરૂર મળ્યું છે.'

૫૨ | 'મેતાના એલાન'

એક દિવસ શાદમુએ બહાર કૂર્ચી કે કામે તે આકાશમાં ઉઘો-
પડીએએ સાંભળ્યું કાંઈક આશ્ચર્ય અર્થ કાંઈક સંકા પણ થઈ. બીજો
દિવસે કુતુહલ વધ જવા બેગા થવા. ત્યારે શાદમુએ તૈયારી રૂપે પાંખ
પહેળી કરી. આ એઈ સૌને કાંઈક વિશ્વાસ બેડો. અભિનંદન
અમરંભ બોળાવો. કાપતે મધુર સ્વરે અભિનંદન ઝીન માયું. હોવા
અને ભુવનને મુશ્કરકબાલીની ગઝલો ગાઈ. ક્યુનરે કથક જન્ય અને
મેરે દોહકરુત્ય કરી. પોપટ માંઝલિક મત્રો બરબો. મુનરીએ નિવિઝ

યાત્રા માટે શુભ કામના પાઠની. મેનાએ મેદની પાન આતી શાદમૃગના લાગે તીલક કર્યું. પછી બધા પોતાના નેતાના આકાશ ગમનની રાદ જોતા ઉભા રહ્યા.

પાંખ પરોળી કરી ૧૦-૧૫ મગના જનીન ઉપર શાદમૃગ રોડ્યું. પછી પાંખ સમેટીને પોતાના રહેણાં તરફ ને પાછું ફર્યું. આ જોઈ તેની પત્નીથી ન રહેવાયું. ને જોડી, 'નાથ તમે આ શું નવાઈ કરી? હું તો લાગુ મરું છું.'

'એમાં શરમની કે લાજવાની કઈ વાત છે? એ તો આમારો કિમિયો હતો.' નારાજ થઈ શાદમૃગ બેઠવા.

'વાદ કે તમારો કિમિયો! પહેલાં હિંમતના અણગા ફૂંક્યા. બધાએ ને માટે તમારી પ્રશંસા કરી અને પછી હિંમતને અડધે ફક્ત પાંખ ફેલાવીને અટકી ગયા. આનાથી વધારે શરમની વાત બીજી કઈ હોઈ શકે? તુમાબીને લીધે શાદમૃગ ઉપર મુન્ને થઈ તેની પત્ની બેઠી.

'મારો દાનિક વિયોગનાં બનથી વધુ બધા જેવા વિચારના થઈ ગયા હતા! એકો દય જનક વિચારનાં એવને હું જેવો રોવે જોડી શકું? મેનને માટે થઈને આવ્યું ફરકિત નેર પવન માટે માટે જરૂરને અણગમતું. મેનનાં નેરિયાં માટે શું હું આવડ્યું વધુ ન કરી શકું?' શાદમૃગે બેઠું કહ્યું.

‘પણ નાથ ! એનામાં મરકતો સિવાય આપનું બીજું શું મળ્યું ?’ શાદમૂળ પત્નીએ સમી દત્તોષ કરી.

‘માંદી રે માંદી ! તું એને મરકતો કહે છે ? પરંતુ ઉગાની ભરેલાન અને હીમદીમ ન જમવન તો આપુ દખતમા ભડું સન્માન ક્યારે થાત ? ‘હેતમે અને સન્માન મેળવો.’ નેતાએને. આજ મૂર્ત જાંત છે.’ શાદમૂળે રહસ્ય સમજાવતા કહ્યું.

‘અને પછી સમાજ આપણો મરકતો નદિ કો પગ આભાર માનશે. દારણ કે એમના હૃદયને વિરોધનુ કુળ ન થાય તે મારે જ કું ઉપો નથી. કયાય કેટલાક સજ્જ.એ મરકતો ક’ તો તેથી શું આકું-મોશું થઈ જવાનું છે ? કુનિયા દમે તો ભયે દમે ! નીરખારના મેર પીવાની અને પચાવવાની પ્રેકટીસ દેવા જોઈએ. એ સિવાય નેતા બનાવ નદિ. આખા જીવનનો લાજન કરના પગ આપું માન સન્માન વધારે કિંમતી છે ! નેતાના જીવન કાંઈક જીવન જે પ્રારના દોષ છે. સમજા ! શાદમૂળે કાણુ પુર કહ્યું.

દલે શાદમૂળનો પત્ની પામે એ આંશુ સારવા સિવાય બીજો શર્ષ જવાન દતો નદિ.

x

૫૩ | ‘માંદીના દેશને’

માંદીના દેશને જુનિને પૂછ્યું. ‘અ ! માનવતા દેશ સદે કું પ્રેમ કરી શકું ?’

તેના માથે પ્રેમાળ દાષ ફરના ફરવા આ ને હી, ‘ના, નેતા ! એ રસે તું જાણિ જ નદિ. તે રસે કાંઈયે છે. એ મારે લે પેલા તાર દખતું પારી. એજણું પારો અને પછા પુછી સદન

કર્ચા બાદ છેવટે આગમાં સેકાવું પડશે. આ બધું પત્યા પછી જ કદાચ મનુષ્ય તને વહાલ કરશે. તારામાં દૂધ ભરી માનવ તને હોડે લગાડી ઝેમ કરશે.’

‘પણ જે મીનીટ બાદજ તને ક્યાંઈનો ક્યાંઈ ફેંકી દેશે. એવો ફેંકી દેશે કે જાણે તારો એની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ હતો જ નહિ.’

‘તો તો મા ! માનવ મન કેટલું બધું સ્વાર્થો કહેવાય ?’
‘હેલું બોલ્યું.’

‘હા, બેટા ! સારો સંસાર સ્વાર્થથી ભરપૂર છે. એ મનુષ્યના હાથમાં એવો જાદુ છે કે જરૂર પડ્યે માટીનો પણ સોનાનું રૂપ આપે છે. બેટા ! આ તું રખે ભૂલતો !’ પૃથ્વી એ શીખામણ દીધી.

*

૫૪ | ‘નદી માટે દેવ શા માટે’

એક દિવસ કુવાએ સમુદ્રને ફરિયાદ કરી— ‘નદી માટે તમે આવડો બધું દેવ કેમ કરો છો ? મંદ્ર અને મધાનું પાણી હાથે ને નમાવે પાત્રે આપે છે. જ્યારે માઉ પાણી તો તદ્દન નિર્મળ અને મીઠું છે. છતાં મારા કાનને તમારો સાવ.’

સમુદ્રે પચાસમાં જા જણાવ્યું આમને— ‘જેમ હવે એ દુનિયા છે, એ તમારો જેવો બહા જ નથી. એકા એકે જેવો એ તમારો જો ! પ્રેમ તો આ બધાંને જાતે છે. એમને એ પાણી કેવું, એવું તેણે જાણ્યું. સદુનિત્ય જેવો તે નવો જેવો, એને કેટલી આશ્ચર્ય કે નવું કંઈ તેણે જાણ્યું હશે.’

૫૫ | 'માટી અને સુગંધ'

કાંટાળી ગાળી ઉપર સુલાળના ફૂલ દસના દતા. કોનેનુ મુક્ત કાસ્ય તોફાની પવનથી સદન નચયું. પવનનો જાળ્મર ઝંખરો આઘો. અને ગાળી સાથે ફૂલ જમીનદોસ્ત થયાં. કેટલાક માટીમાં દબાઈ મથા, કેટલાક માટી ઉપર પડ્યા હતા. તે કેટલાક જાળા આવડના પગ નીચે કચરાઈને ખજુ તેમને સુગંધી આપના હતા.

રાત વીની, ઉરાના સ્વાગત માટે બાદસાદ નજમની બદાર નીકળ્યો. માટીથી કાચ ધોતા તેમાંથી સુગંધ આવી. બાદસાદ વિચાર કરવા લાગ્યો-

'માટીમાં સુગંધ ક્યાંથી?'

બાદસાદના વિચારો કળી જઈ ફૂટે બોલ્યા-અમે જાઓ રાત માટીના બોને સુઈ રહ્યા. અમે તેને અમારી સુગંધ આપી પણ માટીએ તેની સુગંધ અમારામાં ન આવડા દીધી.

૫૬ | 'ભકતોને આ રીતે જ પાપથી બચાવે છે'

નવીના પૂરમાં એક ચિત્તો તજાતો હતો. પૂર થયું જાળ્મરગત્ત હતું. ચિત્તોએ કેમ કરી જલાર નીકળાવું ન હતું. તે પડે પડેટાન થયો. ખજુ બેઠામાં એક મેટા જાળી નીચેથી તજાવા લખાવા તેની એક દળી પકડી લીધી. અને ધોડીયાર ખાંડે કાંઈક સ્વચ્છ થયો. દરે તેને જૂખ સદાવચ લાગી. ખજુ ચારે તરફ પડી હતું. જેને કંઈ

૫૮ | બગીચાના અધીકારી

એક દિવસ ચક્રી અને છુત્તુસ વચ્ચે ચર્ચા જામી. અને વાદ-વિવાદમાં ઉઘડા આવી ગઈ. પામે બેઠેમો પોપટ ત્યારે દબરા લાગ્યો. મેનાને આ ન મર્યું. તેમજ પુછ્યું. 'દમો હો દાન્ય !' પોપટ બોલ્યો- 'ભાભી ! આ જાને વાદે ચડ્યાં છે. 'આ જાનના ખરેખર અધિકારી જાણુ !' જાને પોતપોતના દવા આજળ કરે છે. આપાદ જાળ એક કરી પોતાની વાન સાબિત કરવા મથે છે

છુત્તુસે કહીય કરી- 'આ જામીએ આપાદ લેલીયે મીચ્યે છે. તેની જ આ જામી ગાલા છે.'

તેની કહીય તોડના ચક્રી બોલી- 'એમા તમે શું ભાડ ખાવી ? વિહારીય બાજુથી વિધાયા અને ખાનજ રૂપે તમારો કાર્ક ઉપયોગ થયો. ખજ તેથી શું ? એનો 'ચરેલા વાછડાના ઘન' જેવી વાન થઈ.'

'નહિ, નહિ. બગીચાની આ તાકતો આ સી-દઈ એ જાણુ અપારા સી-દઈને જ આભારી છે. અમાગ કરીને જ આભારી છે.' વચમાં જ બોલ્યું.

મેના એ વાન અટકારી પુછ્યું- 'ખજ આખાં વસવા જેવું શું છે ? અને તે આખાં દસવા જેવું કાર્ક જ લાગ્યું નયો. જાડ નંમે મિ.તો કરી પોપટ બેઠ્યો. 'ભાભી ! મારા તારાના પ્રયત્નમાં એટલા જાદુ કહી ચલા છે કે તેમને વિહારીની આ જાળ દેખાતો નયો. તેમને લે જાન નયો. ખજ અને તે ?'

ઉપાય ન હતો. છેવટે તેણે વિચાર્યું—‘ઘણા દિવસથી અગીયારસ કરવાનો વિચાર કરતો હતો. આજે સરસ મોડો છે.’ એમ મનને મનાવ્યું. પણ એટલામાં જ પૂરમાં દૂરથી તણાતો આવતો એક વાછડો તેની નજરે પડ્યો. તેને જોઈને મોંમાં પાણી આવ્યું. અને વાછડો પણ તણાતો તણાતો ઝાડ તરફ જ આવતો દેખાયો. વળી તેણે વિચાર્યું—‘કાંઈ નહિ, અગીયારસ આવતે વખતે કરીશ.’ આમ ફરી મનને મનાવ્યું. છતાં તો ચમત્કાર થયોઃ ઝાડ તરફ તણાતો આવતો વાછડો બીજા તરફ તણાવા લાગ્યો. અને દૂર દૂર નીકળી ગયો. ગિત્તાએ ફરી વિચાર્યું અને મનમાં ને મનમાં ભગવાનને ધન્યવાદ આપવા કહ્યું, ‘ભગવાન પેતાના ભક્તોને આ રીતે જ પાપથી અગામે છે.’

૫૭ | પશ્ચિમતાપની
નદી

[illegible]

૫૮ બગીચાના અધીકારી

એક દિવસ ચક્રી અને બુલબુલ રમી ચર્ચા કરી અને '૧૬
મિનિટમાં ઉમન, આવી મઈ પામ વેડેતો પોતે તો ૮.૫૦ ૮.૫૦
મેનાને આ ન મમ્મુ. તેને ૫.૫૫ 'દમો હો ૧.૫૦' પોતે
બેઠો- 'બ.બી. આ બન્ને રાદે ચક્રી છે 'આ બંને બંને બંને
'અધિકારી ૧૫૫' બન્ને પેનપોનના દયા અમળા કરે છે આમલ
જાના એક કરી પોતાની વાન સાચિત કરવા મર્ચે છે

બુલબુલે ફરીત કરી- 'આ બગીચા અનાનું મેં ૬ ની મે
છે. તેની ન આ બગી મેના છે.'

તેની ફરીત સોનના ચક્રી બે.બી- 'એના ને મુ પા આ' /
શિશીના બાબુથી નિષ્કાસ અને આનંદ કરે નામ કે કાલે ઉપચાર
વેળા જમ તેથી છું' / એને 'મરેલા વાનના દાન ને. ૮.૫૦ મર્ચે

'નદિ, નદિ. બગીચાની આ ન.ચક્રી આ સોનના એ બધું
અપદરા સોનના ને આબારી છે અમારું કરીને ન આબારી તે'
વચર્ચા ન બે.બી.

મેના એ વાન અમારો પુણ્ય- 'જમ આમા વમલ નેમુ પા છે /
એ તે અમારું દમચા નેમુ' કોઈ ન લ.ચક્રી નદ. આ ને મે મર્ચે
કરી પોતે બે.બી. 'બ.બી. આ તમારું મરેલા એલના બદ
ફરી કેમ છે / તેમને નિશાનીની આ બંને રેખા નદ. તેમને
તે બંને નદી જમ અને ને' /

ઉપાન ન હતો. છેવટે તેણે વિચાર્યું—‘ઘણા દિવસથી અગીયારસ કરવાનો વિચાર કરતો હતો. આજે સરસ મેલો છે.’ એમ મનને મનાવ્યું. પણ એટલામાં જ પૂરમાં દૂરથી તણાતો આવતો એક વાછડો તેની નજરે પડ્યો. તેને જોઈને માંમાં પાણી આવ્યું. અને વાછડો પણ તણાતો તણાતો ઝાડ તરફ જ આવતો દેખાયો. વળી તેણે વિચાર્યું—‘કાંઈ નહિ, અગીયારસ આવતે વખતે કરીશ.’ આમ ફરી મનને મનાવ્યું. ત્યાં તો ગમતકાર થયોઃ ઝાડ તરફ તણાતો આવતો વાછડો પીછ તરફ તણાતો લાગ્યો. અને દૂર દૂર નોકળો ગયો. ચિત્તાએ ફરી વિચાર્યું અને મનમાં ને મનમાં ભગવાનને ધન્યવાદ આપતા કહ્યું, ‘ભગવાન મેલના ભકતોને આ રીતે જ પાપથી બચાવે છે.’

૫૭ | પશ્ચિતાપની
નદી

[illegible]

૫૮ | બગીચાના અધીકારી

એક દિવસ ચકલી અને શુભશુભ વચ્ચે ચર્ચો જાગી. અને વાદ-વિવાદમાં ઉમંગ આવી ગઈ. પામે એકેએક પોપટ ત્યાં દમ્ભ લાગ્યો. મેલાને આ ન ગમ્યું. તેને પુછ્યું 'દમો હો માન્ય' 'પોપટ નોતપો-ભ.ભી! આ બંને વાદે ચર્ચા છે. 'જ્યાં બામના ખરેખર અધિકારી હોય!' બંને પોતપોતના દાવા આગળ કહે છે. આકાશ ધવળ એક કરી પોનાની વાત માનિત કરવા મથે છે.

શુભશુભે કહીય કરી- 'આ બગીચો અમારા સેદીયા સીચ્યો છે. તેની જ આ બધી માલિકા છે.'

તેની ક્ષીય તોડના ચકલી બેલી- 'એમાં નમે શુ ધ્યાન પાડી? દિવાળીના બાજુથી વિધવા અને ખાનસ રૂપે તમારે કાળે ઉપરોક્ત મરો. જ્યુ તેથી શું? એનો 'મરેલા વાગડનના ઘન' જેવી વાત મર્યા.'

'નરિ, નરિ, બગીચાની જ્યા તાક્રમી જ્યા સીન્દર' એ જ્યુ અપરા સીન્દરને જ આભારી છે. અમારા કાને જ ભ.ભારી છે.' વચમાં જ ચોક્કસ.

મેલા એ વાત અટકાવી પુછ્યું- 'જ્યુ આમાં વમઘ જેવુ શુ છે? મો તે આમાં દમઘ જેવું કંઈ જ લ.પતું નહી. જ્યા નચે દિ.તો કરી પોપટ નોતપો. 'ભ.ભી! ધારા લાગના પ્રયત્નમાં એટલા બધા રૂબી રથ છે કે તેમને ટિંકાઉંથી જ્યા બાન રેજા નહી. તેમને તે બાન નહી જ્યુ મો તે?'

૫૯ | ઝાકળ

કેળના પાન ઉપર ઝાકળનું મિંદુ પડ્યું હતું. મૂર્ચના સોનેરી ફિરણોમાં તે દિરાની માફક ચમકતું હતું. પાસે જ એક દિરા પણ ચમકતો પડ્યો હતો એક પતંગિયું ઉડતું ઉડતું દિરા પાસે આન્યું. અને ઝાકળ તકુફ ઈશારો કરતા બોલ્યું, ‘આ તમારા સંબંધી છે?’

‘છોક કોની કોની સાથે સરખામણી કરવી તેનું તો કાંઈ ભાન રાખો. ઝાકળને દિરા સાથે સરખાવતા કાંઈ શરમ નથી આવતી?’

એવામાં ઉડતી ઉડતી એક તરસી ચકલી આવી અને દિરા ઉપર આંચ મારી તે નીરાશ થઈ. તેની નિરાશાનું કારણ સમજી જઈ ઝાકળનું ટીપું બોલ્યું-‘તે નાની ચકલી ! તે ઝાકળનું ટીપું નથી. તે ચમકતો પિંગ છે. લાખોની એની કિંમત છે. પણ બીજાની તરસ છીપાવવાની એની મુન્નપણ નથી. તું આવી આવ. મારું ઘરનું દુકાં છે. પણ તું બીજાના કામમાં આવું છું તેથી મને થોડો જ આનંદ થાય છે.’

*

૬૦ | નદી અને
કુંવા

૬૭ તથ્ય

‘પરંતુ સેરા લેવામાં-સમ્રદ, સમ્રદમા ફેર હોય છે. ૬ લઈ
 હાથને જય આસપાસનાને આપું છું આસપાસના સુઝા વનને નવ-
 પદ્ધતિ કરું છું. અને તું તો! કેવળ સમ્રદ જ કરે છે. સેરામા
 માને છે. જય આજમા ખાતે. તારો ના જ છે ?’

૬૯ | અભિમાન

ઊંટ પોતાની ઉંચાઈ માટે ખગગ દંતુ બીજા કોઈપણ પરમને
 તે લેતું અને નરન જ પોતાની ઉંચાઈ અને સામનું વામજીપણ
 જ તેની નજરમાં આવતા. દહેણાદી કરતા ઘોડો એની પામેથી પસાર
 થશે ત્યારે ઊંટ અભિમાનથી ગુસ્સા પૂર્વક બોલ્યું - ‘રે અધરાજ !
 આટલી બધી દહેણાદી શાની ? મારામાં કેટલો બધો તીન્નો છે હતાં
 આટલી બધી દહેણાદી કરતા લાજતો નથી ?’

ઘોડાએ કંઈ જ જવાબ ન આપ્યો. તે ઉચ્ચવળમા હતો.
 ઘેડાએ કંઈ જ જવાબ ન આપ્યો. તેમા ઊંટ મહાશયને
 પોતાનો વિજય જાણાવ્યો. આથી તેમના અભિમાનમા વધારો થયો.
 આમ રજુમાં રહેતું ઊંટ પોતાના અભિમાનમા ફેસવું ચાલ્યું.

એક સુખરે તેને પર્વતીય પ્રદેશમાંથી પસાર થવાનું આવ્યું.
 હમેશની ટેવ મુજબ પર્વત તરફ તેના દષ્ટિ પડી અને. ‘અભિ-
 માનને પારો છેક નીચે ઉતરી ગયો તેને વિચાર્યું. ‘ક્યાં ઉત્તુ
 પર્વતરાજ અને ક્યાં દું ?’ જસ તે દિવસથી તેનું અભિમ-
 નથી ગયું.

૬૨ | ઊંટ અને માનવ

આરળનાં છાંયડે એક ઊંટ ઉભું હતું. એની સાંથી એક આર-
ળની ડાળીઓને અડકતી હતી. અને તે કાંટા સથે પાંદડા ચાવતું
હતું. ત્યાંથી એક મનુષ્ય પસાર થયો ઊંટને નેત્ર ને બે હાથો, 'અહાની
ચંદ્રિમાં સૌથી વિચિત્ર અને બેદરગ આણી હોય તો તે આ છે.'

'પગ પગ ફેટલી જગાએ પાંકા છે. ગરદન તો કઈ જ ડેકાણ
નથી, પોઠ તો કચરવાનનો જ નકશે જાય છે. અને હાથ તો ?
અડધી મોંમાં અને અડધી પાંદર. અને ખાવાનો સામગ્રી ? તમારે
માટે બધું જ પથ્ય. જંગલના કાંટા-ઝાંખરા પગ તમારે માટે...' "

ઊંટ પચનાં જ બોલી ઉઠ્યું, 'યસ બાર્ક યસ ! ' પ્રશ્નના '
ના થયા ફક્ત પેચી. હે માનવ ! તમે તારા કપડિયું અભિમાન દેા
તો બંધે દેા. પગ તું બંધે છે ! અંતે હાથથી કાંટા ખાઈને ઝાંઝ
અને તમે હાથથી કાંટા પેચે છે.

*

૬૩ | બે વૃક્ષ

જાન આજા વિચરે રહ્યું હતું તેના તે જાન જાન તેના
 બાળ અને જોડેને દાસાસા સાચુ મોટું ગ્રામ તે તેના નવાનમાં
 અહીં રહ્યું. પરિશ્રમિ તેનાના ગ્રામ પાસુ અને જાન તેના થઈ
 રહ્યું. નવું ગ્રામ તે નથી પાસુ. નમે નને અને હલ થયે અને
 તેના વડી મનુ અને નાના રહે મોટા જોડેને પાસાવા નવું નાનું
 રહે વિચરે સાચું. 'આમ સાચી જોડા. મોટું તેના નવું મુળ
 થું ખાઈ મોટા દોરે?' તે વિચારતું જ રહ્યું.

•

૬૪ | મેતાનની દુરામત

માનવ મનુષ્યોમાં આજા તૈયાર થયે. જાન હવે નને પાન ની
 હવે ભેદાભેદ. અને એ જાન એ દાસમાં બેડ આપે અને કમુ.
 'જાણી આ જાનના દાસના કળામાં સખ છે તેનું હવેના પેરે
 જાન હવે, અને જાના દાસના કળામાં નુખ બધું છે તે જ
 વેદેઆ હવે, 'આથી તારી વાત સખ થઈ'

માનવ તે બને કળાને લઈને ચાલે. મેતાનને ખાની જાન
 થઈ. તેને આ ન મનુ, રજામાં મનને આરમ કરવા મુકામ થયો.
 મેતાન પેતાનું લાકું કરવા ત્યાં આથી પડેાંચો. એક જાન મીઠા
 કળાને તેને ફેરવે નાખ્યા. અને ચાલે મીઠો. આગમ કરવા માનવને
 ફેરવે જાન ન પડી. મીઠા સખ જાન માનવ તૈયાર થયો અને
 ફેરવે દાસમાં એક કળાને ઉપાડીને ચાલવા લાગ્યો. અને ઉપર
 તે મનુષ્યોમાં આથી પડેાંચો.

હવે તે જાનના દાસના કળામાં રહેવા મુખનું જાન કરે છે.
 અને જાના દાસના કળામાં રહેવા સખને વેદેએ છે.

•

૬૫ / અધિકાર સાથે લડતો રહીશ

કેઇ સત્ય

અમારાની અધારી રાતે એક દીવો અગમ્ય પ્રકાશ આપી રહ્યો હતો. ત્યાં હવાએ આવી કહ્યું. 'તારું જીવન ધાણું ઢુંકું છે. આજની રાત અગમ્યી લે. પ્રમાતનું પહેલું કિરણ પણ કદાચ તું નહિ જુઓ.' તેજસ્વી જ્યોતથી હસતા હસતા દીવાએ જવાબ આપ્યો- 'જીવન ઢુંકું છે કે ઢાંચું ? તે સવાલ જ નથી. એમાં પ્રકાશ કેટલો છે ? તેજ મુદ્દાનો સવાલ છે. પ્રકાશ મારું જીવન છે, જીવનના ભોગે પણ દુનિયાને પ્રકાશ આપતો તે મારું કામ છે. અધિકારને પિંદારનો એ મારું મત છે. જીવનના છંદલા શ્વાસ મુઠ્ઠી મારું મત હું નીભાવતો રહીશ. અને મરીને પણ કદાચ...

અભિમાની દવાથી આ રાત્રન ન થયું. તેણે એકજ અપારે માર્યો અને દીવાનો જીવન દીપ ઝોલવાઈ ગયો.

સવારે પૌત્ર સાથે પુનરાગ્ર આવી. તેણે દીવાની મેશ આંખથી જોઈ કહ્યું. 'તેજ દેવનો નવતર થયો. દીવામાં પૌત્રની આંખો અંદર. અને પૌત્રની આંખો તેજસ્વી દેખાતા તારા. કાળવારે દેવાએ અધિકાર માર્યું પુર કહ્યું.' અધિકાર સાથે લડતો રહીશ.

૬૬ / અભિમાનની
દવા

કૃષ્ણ તથ્ય

તારે મેં કહ્યું, 'હે કૃષ્ણ ! ઠોકર ખાવા છતાં પણ આકાશમાં ઉડીને એવું સુંદર હૃદય તને મળ્યું છે. છતાં પણ માનવતા પગની ઠોકર તારે ખાવી પડે છે. શા માટે ?'

'મારા પેટમાં અભિમાની હવા ભરી છે તે ઠોકર ખરાવે છે. અભિમાની હવા અને બે ધડી પણ જાંપવા દેતી નથી.'

૬૭ | બુદ્ધિ તો ગોળા ગળડાવવાની

કમેશની માથે સૂર્ય દેવનો રથ સજ્જ થઈને આવ્યો. પણ ક સૂર્ય દેવે તેમાં જેસવાની ના કરી. એમના નકારની સાથે કુનેલા આખી ઉથલપાથલ થવા લાગી. દેવેના આસન કંપવા પ્રમાણે અપિ મુનિઓ બેગા થયા. પૂર્વ દિશા પણ જળતે દોડીને સૂર્ય સામે ગઈ અને કહેવા લાગી- 'ભગવન ! આપ શેને ભરાવ્યા છો ? બાજની યાત્રાતું શું ?'

કાંઈક કોર સ્વરે સૂર્યેવ જોડ્યા- 'ધણી યાત્રા કરી. આજ સુધી જન્મતને પ્રકાશ આપ્યો. અને માનવ અને પૂજતો હતો. પરંતુ આજનો માનવ મને... મને સળગતો જોડ્યા કહેવા લાગ્યો છે. આખા પ્રાણને મારો તિરસ્કાર કરવા તૈયાર થયો છે. આવા નિમકકરમ બનવને માટે મારો પાસે હવે એક પણ કિસ્મ નથી.'

પૂર્વ દિશા વિનમ્ર ભાવે કહેવા લાગી- 'દેવ ! શેષ કરવો આપને શીબે નહિ. તમારા વિના મનુષ્ય એક દિવસ પણ જીવે શકે તેમ નથી. બુદ્ધિ તો તકંના જોળા ગળડાવવાની જ. પણ તેથી શું વિચારજ અને સુદૃઢ મનમાં તેણે કાંઈક કંઈક સમાઈ જવાના. પોતે મન રૂપે ધડે કાઢ્યો હશે. તો તેણે કાંઈક તેણે કુકે

નાખશે. માટે હે દેવ ! રોપ ત્યાગો, મનને વિશાળ અને સુદૃઢ બનાવો તોજ છવનમાં આગળ વધી શકાશે.

શૂર્યદેવ ઉડ્યા, અને રથમાં બેઠા.

(' નવનીત ' માંથી)

૬૮ | ત્યારે સૂર્ય નિરૂત્તર બન્યો

શૂર્ય પેનાના દમ્ભરો ફિરગ્યો સાથે પૂર્વમાં આવ્યો. કમળે દર્શાવે ન્યાયન કયું. પક્ષિઓએ કહારવ કરી સ્વાગત ગીત ગાયા. અધાના સ્વાગત-સન્માન મેળવતો શૂર્ય સોનેરી દાસ્ય સાથે આગળ વધી રંગ દતો તેવામાં એક દંડ ત્યાંથી પસાર થયો. અને શૂર્યને વેતવા છતાં અગત સન્માનનો એક પગ દરેક ઉચ્ચાર્યો વિના જ આગળ વધવા લાગ્યો. અર્થે શૂર્ય જરા ગુરંગ થયો અને જોડ્યો- ' માડ' અપમાન કરોને કદિ કાઈ છતી શકે છે ? '

દંડે કાંઈ બાંધે જવાય આવ્યો- ' પ્રભુ ! તમારી ગેરહાજરીમાં દુનિયાનું પ્રાણી આતંદરથી રહી શકતું નથી. તેથી સર્વે તમારું સ્વાગત થાય છે. પણ એકનો વિદ્રાસ યીજનના દંડનું કારણ બને તો તેવા વિદ્રાસ માટે તું કાળુ ? આ પણ સ્વામનને લાયક ગણાય ? '

૬૯ | ' અને દરવાજા
ખુલી ગયા '

હું આગળ વધતો હતો. કમેટની માફક શંકાના ઘાનને મને
દયાને અટકાવ્યો. હું અટકી પડ્યો. મેં અસહ્ય નજર કરી તો
સાક્ષાત્તે દગલા પડેલા જોયા. અને આગ જેવા કાષ્ઠિક વાત્રાણુઓને
નસમાગ કરતા જોયા. પણ હું ભૂંડો નહિ. જરા અટક્યો, પછી
દિગ્ભયની ઘરાડી ઉઠ્યો- ' હું અંદર જઈશ. ખસી જા '

એજે મારી આંખમાં મારો નિશ્ચય વાગ્યો. અને ઘણી નમ્રતા
પૂર્વક તે ખમી ગયો અને જોડ્યો ' ભાવ. તમારા માટે દરવાજા
ખુલ્યા છે. '

૭૦ | ચાલિયો

એક દિવસ એનર ખમેથી પસાર થઈ રહ્યો હતો, પક્ષીઓ
ઉડાડતા માટે એનરમાં હિમા કરેલા ચાલિયા તરફ મારા ખાન મધુ.
તેની પામે જઈ મેં પૂછ્યું- ' ભાઈ! આ નિર્જન વનમાં એકાદી
આટલા ખધા માંભા વખત સુધી હિમા રહેતા તને શક
નથી લાગતો ? '

તે ચાલિયો જોડ્યો- ' ચોરે ૨ ગોરે ૨ ખીલ ને રાત્રીમાં શું
ખાનંદ અને મેળ છે. તેની તને શું ખબર! આવે ચિત્ત.
આનંદ ખીરે ખળવે ફુલિલ છે. '

દણુભર વિચારીને હું બોલ્યો-‘હા, હા. બરાબર છે. તારું કહેવું બીજકુલ સાચું છે. મેં પણ તું કહે છે તેવો અપૂર્વ આનંદ માણ્યો છે.’

વચમાં જ ચાડિયો બોલી ઉઠ્યો-‘જેનામાં ધાસ ભયું હોય તે જ આવા આનંદની મીઠાશ માણી શકે. સમજ્યા મહેરબાન !’

ચાડિયો મારી પ્રશંસા કરતો હતો કે મરકરી ? તે મને સમજાય નહિ. તેથી હું આગળ વળ્યો.

પછી તો એક વર્ષ વીતી ગયું. ફરી હું ત્યાં પસાર થઈ રહ્યો હતો. ચાડિયામાં ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો હતો. હવે એની ટોપીની નીચે બે કાગડાએ માળો બાંધ્યો હતો.

*

૭૧ | ફરિયાદ

અભાને કિર્મતો મૂર્ત સાંજ મતાં મતાં આગમી જાય છે. કિર્મતો દાન્ય નેત્રો ખીલતું ફૂલ સાંજ પડતા કરમાઈ જાય છે. ઘણા ટોચ વાદળ વરસાદને લાગુલાગતાં આવી અર્ધ જાય છે. રાત્રે સળગતો દીવો સારા પડતા પડતા એ વાત અર્ધ જાય છે.

કાળને એક એ મંડ અનુક્રમ નેત્રોને લાગુભાવે માર્ગે માર્ગે માર્ગે એ કાળને કિર્મત કમળ કમળ કમળ-કિર્મત જ રિખત વચ્ચેન મોય તે અર્ધ કિર્મત જાળ અર્ધ જ નાળ નેત્રે ? એ મારે મેજ મેજ દાન્ય અર્ધ મેજ મેજ મેજ મેજ ?

સાગર ઉપર વરસી. સાગરની છાતીને ચીરતી જવાળા નાશ પામી. પણ સાગરનું રુંવાડું પણ ન ફરક્યું. તેનું ટીપું પણ ગરમ ન થયું સમીપના વહેવા સાથે શરદ્ આવી સાગરના ગાન તો ચાલુ જ રહ્યા. પણ ગરજતી વાદળીઓતો કયાંય અલોપ થઈ ગઈ હતી.

*

૭૬ | જીવન શું છે ?

સંખ્યા પુરી થતા આવી હતી. વિદાય થતા દિવસના ગાન ગાઈને ચકલી આરામ કરવા જઈ રહી હતી. બુઝબુઝે ચકલીને પ્રશ્ન કર્યો, 'જીવન શું છે ?'

પ્રશ્ન સાંભળીને ચકલી મુંગી મુંગી જતી રહી. પાગ પાસેથી પત્તાર ચતા તીવરે તે પ્રશ્ન સાંભળ્યો. એટલે તેણે જવાબ આપ્યો, 'જીવન ? એ તો એક સંગીત છે.'

કમરુંદર પચમાં જોતી કિટ્ટું—'ના, ના. જીવન એ સંગીત નથી અમારા સાથે પુદ્ કરતું એવું જીવન છે.'

કીડી કહેવા સાગી, 'સખો, ભાઈ ! સખો. જીવનનો આનંદ તો અનિવર્યનો મળે છે. અરે શ્રમ જ જીવન છે.'

કરતું જોતું, 'ના, ના, શ્રમ તો ભાગ્યમાં લખેલી વિગતિત છે. અરેમરે તે જીવન એક અનન જ છે.'

સંદે કમરુંદર, 'ભાઈઓ ! જીવન એક વિચાર છે.'

૭૭ | સમુદ્ર ખારો | કેમ ?

દસે ગરડે પૂજ્ય, 'હું માન સરોવરમાં રહું છું. માન સરોવર છે તે નાનું પરંતુ ઠેરનું સુંદર છે ! એની પામે મીઠા પશુનો ખાનનો છે. પણ આ સમુદ્ર અદૃશ્ય હોવા છતાં એના પાણી ખારા કેમ ?'

ગરડે મીઠવ મધ વાણીમાં જલ્લબ આપ્યો, 'એ રહ્યા સર્ઈ જલથે છે. એક દીધું પણ તે જાતે કાઈને આપતો નથી. એથી તે ખારો છે.'

દસે કહ્યું, 'પણ સાંભળ્યું છે કે સુર્પના દબરો કિરણો સમુદ્રનું પાણી શ્યામી લે છે તે મીઠું બની વરસાદ રૂપે વરસે છે.'

ગરડે કહ્યું, 'હા, તમારી વાત ખરાબર છે. પરંતુ પાણીને સર્ઈ જલ અને આપીએ અને સર્ઈ જલ. તે બેમાં આકાશ પાતાળનું જંતર છે. પાણીને સર્ઈ જલ તેમાં આપવાની વાત ક્યાં આવી : આપવાની ભાવનાપૂર્વક ઉદારતાથી આપવ તેજ દાન છે. તેમાં આપનાર અને લેનાર બન્નેને મીઠાસ છે. બન્નેનું એક છે, તેજ સ્વ-પર વિતરણી છે.'

*

૭૮ | એ અમને ન પૂછશો

પતંગિયાએ જામચને પૂજ્ય, 'ફલ પાછળ તું પામસ છે. તેના મધુર મીઠા તું શુંલ્યા કરે છે. પણ ભાઈ એ ફલના રૂપ-રંગ એનાં જાં છે ! એ તો સમજાવ.'

ભમરાએ ગુંજતા ગુંજતા જવાળ આપ્યો, 'ભાઈ! ફૂલોનો રંગ કેવો છે? તેરી પાસે અણાદાર કાંટા છે કે નહિ? એ ફૂલ બાગમાં છે કે જંગલમાં? તે પુરેપુરું ખીલ્યું છે કે અધુરું? આવું બધું અમને ન પુછીય. આવા રૂપ-રંગની મુશ્કેલીમાં અમને ન મૂકીય. અમે તે માટે નકામા છીએ. જો પુછવું જ હોય તો પૂછ ફૂલમાં મુગધ છે? ફેટલી છે? એ મુગધમાં કેટલું આકર્ષણ છે?.....રૂપ રંગની લાલચ માટે અમને આંખો નથી. ફૂરસદ નથી.....મુગધ પીપાસુને આમાંનું કાંઈ રસતું જ નથી.'

*

૭૬ | મરીને પણ અમર બને છે

પારાએ વેચને કહ્યું, 'તમે શોભા-ચાંદીની ભર્યો બનાવો છો. આ માટે? ને નો ધરેલા બનાવવા માટે છે. સરોરની શોભા માટે છે.' ધેડી કાન પછી કહેયું 'જે ભરમ જ બનાવવી હોય નો માત્રી જ બન બનાવો.'

વેચે કહ્યું, 'અરે! પાન તારા હિપર શી આપણિ આવી પડે છે કે તું બનાવિત થવા જઈએ છે?'

પરતે જવાળ આપે, 'વિપણિયા અટવાઈને મેનને સહેલું કર્યું ને. તેર કાચેનું કામ છે. આ દેડ બીજનના કાચોમળે આવી ને ભાંડે ફૂલનાં મળે અમર કર્યું કર્યું. જે કામ બનમે તે હું ભરમ બનાવિત થવા જઈએ.'

*

૮૦ | સૂર્યનું સન્માન શા માટે ?

મુનિ કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો, 'પ્રકાશ પુજના એનેરી કિરણો વિવેચનાર દે આપણ મામી દેવ ! દુનિયા નતે પૂજે છે. ઉપાના પ્રથમ કિરણે જ વેદ પડીઓ તને અર્ધાં આપે છે. એ જપાની પાછળનું રક્ત થું છે !'

સૂર્યે જન્ય આપ્યો, 'એળા માનવ ! દલુ પથ તને જપણું નહિ. દમેસ નજરે જુએ છે અને જતે અનુભવે છે તેનું રક્ત પૂઠે છે ! દરેગજ નિવન સમયે જ હુ ઉદ્યાચળ પર આવુ છું અને નિવન સપરેજ અન્નાચળ પર પહોંચું છુ. ઉદય અને અસ્ત જતે રિધિમાં હું એક સરખો રહું છુ. ઉદયની પત્તામાં બે સાચીમા દેવ છે. તેની જ સાચીમા અસ્ત સમયે જમ્ તને બોર્ક થકો છે.'

૮૧ | આંસુ શા માટે ઉભરાયાં

કરમાના ફૂલની આંખોમાં જ્યારતાં આંસુ વેઈતે જણાએ કહ્યું, 'જરે ! વિદાયની વેળાએ આ થું ? આવજુ-ભાદરવો કા વદાવો હો !'

ફલ રક્તક કંઠે બોલ્યું, 'મદી કમના ફૂલો કે કોઈ આરાધ્ય દેવ અજુ ચૂમું અથવા તો કોઈ ફલ માળામાં મુકાઉ. અથવા તો હવે કોઈ મદા-પુરુષના પગે કચરાના કચરાના લેખના ચરણોને સમય આપુ. પણ આમાંનું કોઈ જ ન થયું સમય જીવન નિષ્કળ થયું. આવા કમસાચ ઉપર હું આંસુ ન સારું તો શું કરું ?'

શોભાવતી હતી. પણ તું પ્રત્યક્ષ જુએ છે કે એ સુંદરતા આજે નથી. ઘડપણ સુંદરતાને ખાઈ જાય છે. એક દિવસ સહુ કોઈ ધરકુ થવાનું જ છે. કોઈ વહેલું, કોઈ મોહું. આ લાક્ષીમાતું તને ગુમાન છે. પણ તે સદાકળ રહેનાર નથી. એક દિવસ તું પણ મારી માફક પીગુ થઈ ખરી પડશે. બીજુ તો શું કહું અભિમાન ન કર. પોતાના ગુમાનમાં બીજાની અવદશા ઉપર ન હસ.'*

*

૮૫ | 'પોતાનું શ્રેય પોતામાં'

રામજી એક ગિલાડો પાળ્યો હતો. વ્હાવમાં તેનું નામ સિંદ રાખવા વિચાર્યું. સિંદ નામ કુંવરજીને ન ગમ્યું. તેમણે કહ્યું 'સિંદ ઝાડ ઉપર તો ચઢી શકતો નથી. તેનાથી તો પવનની શક્તિ વધારે. માટે તેનું નામ પવન રાખવું જોઈએ. 'તે સર્વત્ર નિર્વિદ્યે જ્યાં શકે છે.' નાનકડાનુંની યાત્ર નક્કી થવાની વૈવારમાં હતી ત્યાં મંત્રાજી બેઠા. 'પવન કોઈ દિવાળની આરખાર જઈ ન શકે. તેથી દિવાલ વધારે મજબૂત ગણાય. માટે દિવાલ નામ રાખવું' વધારે વાગ્યું ગણાય. 'પ્રવનનું આજે કિયો. કે હિરણ બગમણ દિવાલને ફેરી આવે છે. એક હિરણ દિવાલ કંઈ વધારે શક્તિવાન ગણાય. તે હિરણ નામ રાખવું' જોઈએ. કે જ્યાં સિંદને આજે કિયો, 'ગિલાડોને જોઈને મનમાં કુ મન કરે છે. એ ગિલાડો જ્યાં વાગ્યું નામ ગણાય.'

૮૮ | દાનવીર

ઈંચિના સમયની વાત છે.

એક મનુષ્ય પાસે ઘણી બધી સોયો હતી. લોકો કહેતા. 'જે એની બધી સોયો લઈને સીવવા માંડે એ તો ફાટેલું આકાશ પણ એક કલાકમાં સંધાઈ જાય.'

એક દિવસ ઈંચિની માતા તે માનવી પાસે ગઈ અને જોડી, 'મદાશય ! મારા બાળકની નેકટાઈ ફાટી ગઈ છે. દેવળમાં જ્યાં માટે જોખમાં જોખી અડધી તો સાંધવી જ પડશે જે આપની પાસે એકાદ નાની સોય હોય તો મને આપશો તો ઘણો ઉપકાર થશે.'

એ 'મદાશયે' કાંઈ જ ન આપ્યું. પણ દેવળ તરફ જતાં તેના બાળકને 'દાન અને પરિવ્રજ ઉપર એક લાંબુ પ્રવચન સંભળાવ્યું.'

*

૮૯ | કાલસાએ
સંતને પૂછ્યું

એક દિવસે કાલસાએ સંતને પૂછ્યું 'હે ભગવાન ! સાંભળ્યું છે કે આ બધાં જાને જે આવે છે તે જીવનની કાળાસ પેદાઈને જવા દે. તમને જાણ થયું ખરા મારા મેંત્રી કાળાસ એવી ને એવી જ છે. મને કહો કે કદી પેદાસને ?'

સંતે જોયું. 'એકાં એ પાત્ર શક્ય છે. પણ દુનિયાના મોટા-મોટાં, એ કાલસે મેંત્રી જીવનને સર્જી નથી. જે મારે કિસ્મતના મને જે પેદાસે એ પેદાસને કદી પડે.'

દેવસાએ સંતની શીખામણ માની. તે આગમાં ફેલી પડ્યો. તેના રોમેરોમમાં નવાળાએ પ્રવેશ કર્યો. અને જોત જોતામાં તેનો જુસ્સો સોના જેવો ચળકવા લાગ્યો. સપસા સેજ. ।

*

૯૦ | પાંચી બોલ્યું

તપેલામાં પાંચી ભરીને બહેને મુઠા ઉપર મૂક્યું હતું. પાંચી ઠીંગણુ હતું. પાસે બેઠેલા બહેને હમ હમ ઉઠાળતા પાંચાને પુછ્યું- 'મારે ! છે છું ! તારી વાત સંભળાય છે. સમજતી ત્યાં. સમજાય તેમ કહે તો સારું !'

પાંચી બોલ્યું ' બહેન ! આ આગ મને બાળે છે. એક જ દેવમાં આ આગને દારવાની મારમાં યજ્ઞિત છે છતાં વચ્ચે આ તપેલું પડ્યું છે. તેથી લાચાર છું. અને મારે જાણું પડે છે. આ લાચારીનું ફ.પ કું રું છું. બહેન !

*

૯૧ | કાળો રંગ

રંગ પરસ્પર મળ્યા. ત્યારે કાળા રંગને બધાથી નીચું સ્થાન આપવામાં આવ્યું.

પીળો રંગ બોલ્યો, ' તું નવતનો અગ્નિ રંગ છે. તારી સાથે બેસીને અમે અમારું ગૌરવ અગ્નિ કરવા હિંમત નથી.'

કાળો રંગ ગંભીર સ્વરે બોલ્યો

કર્ષો છે. પણ રેડિયમ, ગંદ્ર, તારા, નક્ષત્ર ચમકે છે. તે કોનો પ્રભાવ ? મારા વિના તેમને શોભા પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી.’

‘મનુષ્ય ભણે મારા તરફ અણુગમો ફેળવે. પણ મારી ગેર-સાજરીમાં તે આનંદ મેળવી શકતો નથી. વ્યાકુળ બને છે. વાળમાંથી કાળાશ જતા લાગે કે ચામડીના કાળા કાણુ ચાલ્યા જાય. ત્યારે તે બેગેન બને છે. દુઃખી દુઃખી થઈ જાય છે. આંખના તેજ મા? પણ તે મને યાદ કરે છે.

✽

૯૨ / રક્ષાણુની રીત

એક સમયે પ્રકૃતિએ જીવ કર્યો. નાળિયેરના મજજાન છોડાને તેની અંદરના પાનનું રક્ષણ કરવાની જવાબદારી સોંપી. છોડાએ પાનનું રક્ષણ કરવા તેને સચ્ચા અનર્થ દીધું. પ્રકૃતિએ આ પાનનમાં પાનનું ત્યારે છોડાને મિત્રજન મરમ થઈ ગયો. અને પાનની વળી વાંચે એ મન બતાવ્યું.

પ્રકૃતિએ આ અનર્થ ન મળ્યું. તેને છોડાને નાનુખવા નાનુખવાના અનર્થ દીધે તો નાનુખડું. તેનું કાન જ અનર્થ થઈ ગયું. મનોરંજક અનર્થ કરવાને નાનુખડું, અને કરવાને નાનુખડાના જુઠામાં અનર્થ થઈ ગયો.

૯૩ | ડાળીઓ

હોવાનું કેળવે પાન અને સુંદર રૂઝના મુઝાથી શોભતી ડાળીઓએ એક સમયે યાને કહ્યું, 'અમે કેવી સુંદર છીએ ?'

અભિમાની રજીકો પચાવી જાતે સંવમપૂર્વક યાને બોલ્યું, 'હા હીકરી ! તું ખજી સુંદર છે.'

આવા શાંત જવાબથી તેને જાન્યેન ન થયો. બીજાની અપેક્ષાએ પોતાની મદત મદદિત યાવ અને તે રવીકરાય તેમ ઇચ્છતી હતી.

તે ફરી બોલી, 'અને તું કેવી બેઝાળ અને કુરૂપ છે ? કાળા શૂન જેવો રંગ અને ખરબચડી ચામડી !'

જડખા તોડ જવાન આપણની ઇચ્છા થઈ આવી પણ મન આપું અને સંવમપૂર્વક યાને બોલ્યું, 'હા હીકરી ! આરામા સુંદરતા નથી. પરંતુ જે સુંદરતાનું તને અભિમાન છે, એ સૌંદર્યના આધાર રૂપ રસનો જાંઘર લગવાને મને જ આપ્યો છે. એમનું અંશ માત્ર જ તને આપ્યું છે. એ આપવાનું બધું કશું તે યોગ્ય ક્ષણોમાં જ વારી સુંદરતા હતી ન હતી થઈ જાય, સમજી !'

હવાના દિશાસમાં યેરાઈને ડાળીઓ અકસર તરફ જોઈ લાગી. ફૂલોની પાંખડીઓ ખરી ખરીને યા પાસે આવવા લાગી.

ડાળીઓ રડતી રડતી અકસર સમને જોવા લાગી.

(માકાશકે તારે ચૌર ઘરતીકે ફૂલસે)

૯૪ | એક જ માના દીકરા

લીમડાની ઝાયામાં સૂતેલા માણસે અર્ધ નિદ્રામાં ઉઠે જોયું. ડાળી ઉપર લીંબોળીયો ભરચક હતી. તેમાંથી એક લીંબોળી નીચે ખરી. સૂતા સૂતા માણસે પીળા લીંબોળીને મીઠી ધારી મોંમાં મૂકી. પણ તરત તેણે થુકી નાંખી. અને ઉભો થઈ મોં મચકોડો ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો.

આ અપમાનથી લીમડો રોળે ભરાયો. તેણે પૃથ્વી માતાને ક્ષરિયાઈ કરી. 'આ તે કેવું કહેવાય ? હું' પણ તને ધારીને મોટો થયો અને આ શેવડી પણ તને ધારીને મોટી થઈ. મને તે' કડવો બનાવ્યો અને આ શેવડીને મીઠી બનાવી.' મર્યા તરફ ઇશારો કરતા ધરતી માતા વચમાં જ બોલી. 'અને એને મેં તીબો બનાવ્યો.

'ભાઈ ! એક જ મા કડવા, મીઠા તીબા સંતાનોને જન્મ નથી આપતા ?'

*

૯૫ | જીવનની સમસ્યા

પાકા પાંદડાએ કુપેળને કહ્યું, 'કુનિષ્ઠનો રંગરસ મેં ધણે જોયો, જાણ્યો, અનુભવ્યો છે. હવે તું અહિં આરામથી રહે. અને આનંદથી વિકાસ પામ. હવે હું નીચેના ધાસ ઉપર આરામ કરીશ.'

ઋધાવાની તૈયારી કરતો યુવક વેપક દૃષ્ટિથી ડેસાને જોવા માગ્યો.

નીચે પડતા સ્નેહાળ પાંદડાને કુપેળ મમતામયે નમ્રે જોઈ રહી.

ડેસાના સૌંદ વાળમાં જીવનનો આતોચ્છવાસની સખ્યા લખેલી હતી

પાંદડાની પીળાશમાં જીવનની વોલેજી સખ્યાઓએ દનિદાસ-સખ્યાએલો હતો.

જીવને ખરાબર મેળુ સમજ્યું !

(માફાઈ કે તારે ઘરતી કે ફૂલસે)

*

૮૬ | નાના વૃક્ષ

મેઠા રહે પોતાની હાથમાં રહેલા નવા વૃક્ષ તરફ જોઈને કહ્યું, 'હું મેળું વિરાટ અને તું મેળું ટચુકું જી !'

નાનું વૃક્ષ બોલ્યું, 'હા. અને નાના છીએ. અને તું મોટું છે. પણ તું અટકું મોટું થવું છી રીને ખબર જી ! અમારા શ.ગળનું લે.તી પી પીને જ તું મોટું થવું છે.

જ્યમ સાંજનો મેઠા રહેને પિયો દેખ્યો. તે બોલ્યું, 'હા, નિમજ્જરામ ! મરી હાથમાં આસરો આપો. સર્વના પ્રયત્ન તથા અને વરસના પેડામારથી બચાવું. આ જાણ ઉપાસને આ બદલે! આણું બેઠવાં કરાવતો પણ નથી નિમજ્જરામ !'

નાનુ વૃક્ષ શાંતિથી મોહ્યું. 'તમારા ઉપકારોથી અમારા રૂંવાડે રૂંવાડા દબાયેલા છે. અને અમારો ખોરાક આપ આરોગો છો. એ રીતે સતત અછરણના ભોગ થતા અમને બચાવો છો આ કાંઈ આપનો જોવો તેવો ઉપકાર છે? આપનો ઉપકાર અમારાથી ભૂગો ભૂલાય તેમ નથી.'

આ કડાકા સાંભળી મોટું વૃક્ષ નિઃશ્વર થઈ ગયું.

आकाश के तारे धरती के फूलसे)

*

૯૭ | આંધળાનું સરવસ

દેશના એક ખુલામાં તામ્બુલ ઉપર ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં અખેડું એક ધર્મ પુત્રનું સરવસ હતું.

આ પુત્રનું કોઈ પાંગતું નહિ. અદાળુઓ તેના દર્શન કરે, ફાલ-અકાલ વગર અને બેટ મોઝાદ પણ મરણે.

અદાળુઓનાં દર્શન અને પાન સ્વીકારના સ્વીકારના તે કાચું આવનારું બન્યું.

મંડલ-અંતરના નિયમને મનથી રાખે અખેડું. જે પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ.

આ પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ. એ પુત્રનું અર્થ નહિ.

બીજા કેટલાક વર્ગો વીત્યા અને તાડખતની જાગૃતતા ખુબ વધી ન છટકે સંપ્રદરશનના નિવામકનું મૂલ્ય સ્વીકારાયું.

માઘી વાગતે ગાગતે તેને પામેના એકાદ સુધી લઈ ગયા. ત્યાંથી ફરતે કાસના રીજગડ ડાખ્યાં તેને મુસાફરી કરાવી. રાજ્ય-ધાનીના એકને ખુબ દગલ્યા બધું તેનું સ્વાગત થયું, અને સ્ટેશનથી એક બન્ધ સરખસમાં તેને સંપ્રદરશન તરફ વર્ષે જતા લાગ્યા. જ્યે જપકારના નાક સંજગતવા લાગ્યા. અને ફૂંડોના વરસાદ વરસવા લાગ્યા.

સરખસ બખરમાં પડેલું, ત્યાં રુતાના ખુબે એક આંધળો બીખારી ઉભો હતો. આ કોમ્પાસ સાંભળી તેણે પામેથી જના કોઈ મુદરથને પુછ્યું. 'બાઈ! આ શું છે? રીતું સરખસ છે?'

વેલા મુદરથે જવાબ આપ્યો. 'આંધળાનું'!

'અરે! આંધળાનું સંખસ નીકળે છે અને અમને ખખર પડ્યું નથી? આ તે કેવું?' આશ્ચર્ય પામી અધિકારીએ બોલ્યો.

'મારું કરને મુદરથ. હું કહેવું જુગી ગયો. 'આ સરખસ આંખના આંધળાનું' નથી, મનના આંધળાનું, વિશ્વાસના આંધળાનું છે. સદ્મુદરથે ખુલાસો કર્યો.

'તે કેરી રીતે? સમજવો તો મહેરબાની.' અધ બોલ્યો.

'આંખથી અધ તે કરીરથી અધમ, અને અધ વિશ્વાસ તે મનથી અધમ. બન્નેમાં ફક્ત આટલો તફાવત છે.' મુદરથે સમજાવ્યું પાડી.

અધ આંધળી આંખો ફાટીને મુદરથ તરફ જોવાનો પ્રયત્ન કરતા હોયો. પણ તે મુદરથ ત્યાં ન હતો.

(કાચ કે તારે છરતીકે ફૂલસે)-

૮૮ | ત્રણ મિત્રો

ત્રણ મિત્રો લેખકને મળવા ગયા. ત્રણે જણા એ લેખકના છેલ્લા પુસ્તકના વખાણ કર્યા.

એકે કહ્યું, 'આ પુસ્તકથી તમે અમર બની ગયા.'

બીજાએ ઉમેર્યું, 'આવું પુસ્તક પહેલા કદિ પણ જોયું નથી.'

ત્રીજાએ કહ્યું, 'તમારા અગાઉના પુસ્તકો કરતા આ ચોક્કસ શ્રેષ્ઠ છે.'

ત્રણે ગયા પછી લેખક સ્વગત બોલ્યો, 'પહેલા ખુશામદિયો, બીજાને મૂર્ખ અને ત્રીજાને વિવેચક હોય એમ જણાય છે.'

(આકાશ કે તારે ઘરતી કે ફૂલસે)

૮૯ | નામ બોલો
બાઈ રામ

ચાલના ચાલના મે સાંભળ્યું. 'રામ બોલો આઈ રામ ।
તે મૃત્યુનું અગ્નિનંદન જ નથી, જીવંતનું આમંત્રણ પણ છે.'

(આકાશ કે તારે ઘરતી કે ફૂલસે)

૧૦૦ | બે મિત્રો

હું મુશ્કેલીમાં હતો. મારા બે મિત્રો મને મદદ કરવા આવ્યા.

એક મિત્રે કહ્યું 'મારું મનજ અને હૃદય સુસ્ત છે, પણ મારા
હાથ પણ બરાબર કામ કરે છે. હોસ્ત ! ચિંતા ન કરીશ. હું તને
મદદ કરવા તૈયાર છું.'

બીજા મિત્રે કહ્યું, 'મારા હાથ પણ બરાબર કામ આપના
નથી. પણ મારું મનજ અને હૃદય બરાબર છે. હોસ્ત ! ચિંતા ન
કર. તને મદદ કરવા તૈયાર છું.'

પહેલા મિત્રને ધન્યવાદ આપી વિદાય ક્યો. બીજા મિત્રને મારી
મુશ્કેલી સમજાવી અને નિશ્ચિન્ત બન્યો.

(આકાશ કે તારે ઘરતી કે ફૂલસે)

૧૦૧ | કાંટા શા માટે લીણો છે ?

માણી જાણતી લઈને જાણીઆમાં પહોંચ્યો. હમેશા મુન્દર મુન્દર
સુંદર મુલામતના ફૂલ ચુરી ચુરીને છાંયે ફરતો હતો. અચાનક
તેના કાંને કાંઈક અવાજ અવાજો. તેણે ચારે તરફ જોયો.

૭ વચ્ચે

તેમ પુરાણના આનંદમાં મના પેટમાં માયું ભરાવના ભરાવના
દબાવે બેસે.

‘બેટા! આજે જાને જ બધાવા કમિઝોએ ઝાંઝે. કારણ કે
તે પડે મઈ છે. પહેલ વરેજું મારા મળ્યામાં દોરકું પડ્યું, ત્યારે હું
ખૂં પુલ બેસેન અને બાકુજ ઘઈ દની જાને દોરકું તોડવાનો
મન કરવા લાગી દની. પણ તેમા નિપજ મઈ મારી સખીઓમાથી
કેઈએ પણ મને મદદ ન કરી. પણ તેમાથી એકે કહ્યું-’ હવે
આમાં જ માન છે, બધાઈ રહે લીધું લીધું ધાસ ખાવાનું મળશે.
દેવું તોડવાનું તમ લીધું તો કંડા પડશે. કંડા સમજ.”

‘મનુષ્યને બીજાને બાંધવામાં આનંદ આવે છે કારણ કે તે
પોને બધાપેસે છે. કેઈ સંપ્રદાયના ખીતે તો કેઈ પંથવાદના ખીતે
તો કેઈ પધ્ધતિના ખીતે બધાવા દોષ છે. અને પછી તે આખો
મુંચીને તેનું સમર્થન કરી છે. અને એક જાનની પર પરામાં
બધાઈ રહે છે. પ્રેમથી બધાઈ રહે છે. બીજાને પણ તેમાં સામેલ
કરવા ક્ષિતિ છે. અને તેથી બીજાની રચનાના તેનાથી સદન ઘઈ
વળી નધો.’ એટલું જ નહિ પણ આવા રચનાને બાધીને જ તેને
જાવ વગે છે. આવને બાંધવામાં તેને આનંદ આવે છે. સમજ
નુદેન!’ બીજાએ કહ્યું.

*

૧૦૩ | ખરો લય
અંદરનો છે

નદીમાં પ્રવળ પૂર આવ્યું. સર્વત્ર જળ જળાકાર !
પરના સપાટામાં જે આવ્યા તે મરણ શરણ થયા.

૧૦૯ | ઝરણું હસ્યું

પદાર્થની ગોઠમાંથી ઝરણું વહેતું હતું.

ગામની એક કિશોરી આવી અને એણે પોતાનો વાટકો ભર્યો. ત્યારે એજ વખત નવવરણીત સ્ત્રી આવી. એણે પોતાનો ઘડો ભર્યો. કિશોરીએ જોયું—નવરધુ ઘડો ભરીને સામે દિનારે ગયો છે. તે વખતે એણે જોયું કે એના હાથમાં એક નાનો વાટકો જ છે. ચૂણાથી એણે ઝરણા તરફ જોયું અને ક્રોધથી કહ્યું—“તું ધણે અન્યાયી છે!”

“કેમ, શી વાત છે?”

“જેતું નથી કે નવરધુને તેં એટલું પાણી આપ્યું કે તે ભારથી દુખાઈને ચાલે છે અને મને ચાર આંગળા પાણી આપ્યું!”

કિશોરીએ ક્રોધથી પોતાના વાટકાનું પાણી જમીન ઉપર નાખી દીધું. ઝરણું ક્રાંતક કહેતું હતું એટલામાં કિશોરીની પાસે એક પખાલી આવીને બેઠો રત્તો અને એણે પોતાની મોટી પખાલ પાણીથી ભરી લીધી.

ઝરણાના અખણદ હાથથી અંધો દિશાઓ ગાળવા લાગી.

કિશોરી પોતાનો ખાલી વાટકો લઈને ગયો હતો, નવરધુ ઘડો અને પખાલી પખાલ.

(‘આજારકે તારે ઘરતીકે ફૂલ

સાપે કુંકાડો મારીને ક્યું, “ભુદ ઉધઈ! મારે તારી મહેરબાનીની જરૂર નથી. હું મારા ઘરમાં શાંતિથી રહેવા ઇચ્છું છું. હવે તું ચાલીથી ચાલ્યો જા.”

“આ ઘર તારું ક્યાં છે ભાઈ, આતો મારું છે. એ બનાડીને લેજી તો મને શાક પણ ઉતર્યો નથી. હું એ છાડીને બીજે ક્યાં જાઉં!”

સાપે પોતાની જે છલ બધાર કાઢી અને ઉધઈના કેટલાક સુકોમળ બાળકોને ખાઈ ગયો.

“તું જલ્દતમમાં જા અને ન જાય તો તું ચાલી રહે. ધણા દિવસો સુધી મારા બોજનની ચિન્તા નહિ રહે. મને તારે ત્યાં રહેવામાં કોઈપણ મુશ્કેલી નથી.”

બીજા બે-ત્રણ બાળકોને પકડીને સાપે ક્યું, “ચારે આ પતાચા ધણા સ્વાદિષ્ટ છે.

બાંબીની બધાર એક ધણી પોતાના બાળકને કહેતી હતી,
“હાથ વંદા, આ નાચદેરતાનું મદિર છે!”

તરીને સાપે કિંઈ તરફ જાયું. ઉધઈ દુઃખ અને દ્વાબથી અવશ્યેન અને ઈશી તરફ વંતેના દેવો.

(“ બાકાશકે તારે ધરતો કે જુલ ” સૌ)

૧૦૬ | ત્રણ ટૂંડીઓ

ખેટા, એક આનાનું મીઠું એક આનાનું મરચું તો લાવવું જ છે. જો કુડીઓ ત્રણ આનામાં વેચાશે તો તારા માટે પતાસા જરૂર લાવીશ.

હવે હું વિચારતી હતી કે ઘેર જતાંજ તે પતાસા માંગશે અને દુઃખી થશે. આમ તો બાળુજી, દરરોજ બાળકોને મિઠાઈ ક્યાંથી ખવડાવી શકાય છે? પરંતુ માંદગીમાં બાળકનું મન સાચવવું પડે છે.

રમેશે પા શેર પતાસા મંગાવીને એના જોળામાં નાખ્યા. આશીર્વાદ આપતી તે એક આની આપીને પાછી જતી રહી. મેં બીંતી આંખે જોયું તો હવે એનાં પગ જમીન ઉપર નહોતા પડતા. પતાસા છાનીએ વળગાડ્યા અને જાણે કે ઉડતી હોય એમ ઉતાવળથી જતી હતી.

હજી પગ કાઢી કાઢી વખત તે રમેશને ઘેર આવે છે અને બાળુની કુડીઓ તેમજ શેરડીના રૂપમાં પોતાનો પ્રેમ બતાવે છે. હવે ને બાળીની સખી જેવી છે.

(“ આકાશકે તારે ઘરતીકે ફૂલ ”સે)

૧૦૭ નંદા

નંદા ઘણા દિવસથી બુખ્યા હતો. પેટની પીડા અને મગચી ફેરવવાનો હતો. એને જોયું કે એક સમગાવારા માવપૂખ્યાનાં ચાટ ભરીને દેવકુંડે હાથ લોટવેને ખવડાવવા આવે છે. સિનિ કમળે નંદાએ કહ્યું-“ એકજ, હું ઘણા દિવસથી બુખ્યા છું, હજી આવે છે, એકજ માવપૂખ્યા અને રેતુ આપે છે.”

“ અરે, હું જ ને છે તો રહેજો રહેજો એવો એ વાતમાન જમ. મારાજીને હવે કેમ રહેવું આપું?”

“ શેઠ, ઘડેરમાં જલવાની દિખત નથી । માંદગીએ અને ઘેરો લીધો છે. બૂખાનો છુપ બચાવવાથી તો હનુમાનજી તમારા ઉપર મેલખ કરશે. ”

“ મસરદ મારે તારા ઉપદેશની જરૂર નથી. ”

બળા પ્રેમથી વાંદરાને ખરાબીને રોક પાછા રૂપો, તો જોયું- નદી રસ્તા ઉપર પડ્યો છે. ધૂળાથી મનમાં તે જોડ્યા-“ હમજાં તે જામાલ જૂને મારો હતો, એટલામાં સૂઈ ગયો. ”

એ સાંતળાને પણ નદી જાગ્યો નદિ. જાગવા માટે તે યોગે જ નડેનો.

(માલાશયે સારે ઘરતી કે ફાલ સે)

૧૦૮ | ખટારો અને
ખાગદ માટી

પો પો, જાણ્યા ખમો. કાચા રમ્મને ચામે. ઘમરની સાથે તારે મારે નથી. જામિયાનથી ખટારાને ખાગદમાટીને રમ્મું.

નખનાથી જાગદમાટીને જાગ્યા જાખો-ખાખ, આ તો ખટારો મોટો રમ્મો છે, તું જગા જામરની નજીની જ.

ખટારાને કૈય જામરો ઉઠશે. જગ જાખ્યાને રમ્મું-“ જાખ્યા જાખે છે જાખ્યા. ખમીજ જાખ્યા, પ્રાપ્ત જાખ્યા.

કાખ્યા ખટારાને રમ્મું-“ હા હા. તું જાખ્યા પ્રાપ્ત રમ્મું છે જાખ્યા, ખાખ્યા તું જાખ્યા. તું જાખ્યા છે અને જાખ્યા પ્રાપ્ત જાખ્યા રમ્મું જાખ્યા છે. ”

ખટારાને જાખ્યાને જાખ્યા જાખ્યા રમ્મું. કૈય જાખ્યા ખટારાને જાખ્યા રમ્મું-“ રમ્મું રમ્મું ”

૧૦૮ | ઝરણું હસ્યું

પદાડની ગોદમાંથી ઝરણું વહેતું હતું.

ગામની એક કિશોરી આવી અને એણે પોતાનો વાટકો ભર્યો. ત્યારે એજ વખત નવાપરણીત સ્ત્રી આવી. એણે પોતાનો ઘડો ભર્યો. કિશોરીએ જોયું-નવાવધુ ઘડો ભરીને સામે કિનારે ગિબી છે. તે વખતે એણે જોયું કે એના હાથમાં એક નાનો વાટકો જ છે. વૃણાથી એણે ઝરણા તરફ જોયું અને ક્રોધથી કહ્યું-“તું ઘણો અન્યાયી છે!”

“કેમ, શી વાત છે?”

“જેતું નથી કે નવાવધુને તેં એટલું પાણી આપ્યું કે તે ભારથી દબાઈને ચાલે છે અને મને ચાર આંગળા પાણી આપ્યું!”

કિશોરીએ ક્રોધથી પોતાના વાટકાનું પાણી જમીન ઉપર નાખી દીધું. ઝરણું કાંઈક કહેતું હતું એટલામાં કિશોરીની પાસે એક પખાલી આવીને બેઠા અને એણે પોતાની માંડી પખાલ પાણીથી ભરી લીધી.

ઝરણાના અખગટ હાથથી અંધી દિશાએ માગવા લાગી.

કિશોરી પોતાનો ખાલી વાટકો લઈને ગિબી હતી, નવાવધુ ઘડો અને પખાલી પગાડ.

(‘આમારાકે તારે ઘણીકે ફુલ’ રો)

